

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลเรื่อง การย้ายถิ่น การปรับตัวและความ
คั่งใจอยู่อย่างถาวรของแรงงาน โรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี รวมถึงข้อเสนอแนะ
ตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเครื่องมือสำคัญ
ในการพัฒนาประเทศ กระบวนการพัฒนาประเทศได้ปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนามาเป็น
ภาคอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความต้องการแรงงานเพื่อใช้เป็นฐานในกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้น
ประกอบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ระหว่างประชากรในเขตเมืองและชนบท
ทำให้เกิดปรากฏการณ์การย้ายถิ่นของประชากรจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองอย่างต่อเนื่อง เนื่องจาก
โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีกระจุกตัวอยู่ตามเมืองหลัก เช่น จังหวัดปทุมธานี ที่มีโรงงาน
เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งโรงงานขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่รวมทั้งสิ้นกว่า 2,000
โรงงาน สามารถสร้างการจ้างงานในพื้นที่ได้ไม่ต่ำกว่า 200,000 คน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด
ปทุมธานี: 2551) ซึ่งในเขตอำเภอคลองหลวง อันเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมนวนครเพียงพื้นที่
เดียวมีการจ้างงานมากถึงร้อยละ 45 หรือแรงงานเกือบ 90,000 คน และเห็นได้จากกรณีที่จังหวัด
ปทุมธานีมีอัตราการเพิ่มของประชากรมากที่สุดเท่ากับร้อยละ 4.46 ในช่วงสิบปีที่ผ่านมาระหว่างปี
พ.ศ.2533 – 2543 รองมาได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ร้อยละ 3.85 จังหวัดสมุทรสาคร ร้อยละ 2.39
จังหวัดนครปฐม ร้อยละ 2.20 และจังหวัดสมุทรปราการ ร้อยละ 2.11 ในขณะที่กรุงเทพมหานครมี
อัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 1 ต่อปีเท่านั้น การที่แรงงานย้ายถิ่นเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ใน
พื้นที่ปลายทางที่ไม่คุ้นเคยนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่แรงงานต้องปรับตัว หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติและ
พฤติกรรมให้เข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมใหม่ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทาง
ได้อย่างเป็นปกติสุข (Tirasawat 1977) หากแรงงานต้องประสบกับปัญหาการปรับตัวด้านต่างๆ
เช่น การทำงาน ที่อยู่อาศัย เพื่อนบ้าน รายได้และหนี้สิน ก็อาจก่อให้เกิดความเครียดจนส่งผล
กระทบต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานและสังคมโดยรวมได้ ในขณะที่แรงงานย้ายถิ่นที่สามารถ
ปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ได้ ก็จะยังคงใช้ชีวิตอยู่ต่อไปในพื้นที่ปลายทาง จนกระทั่งอาจส่งผลต่อการ
ตัดสินใจที่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทาง ส่งผลให้ขนาดและการกระจายตัวของประชากรในพื้นที่

ปลายทางเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ภาครัฐจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเพื่อรองรับมิให้เกิดปัญหาตามมา เช่น การจัดเตรียมพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย การจัดหาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ความต้องการระบบขนส่งสาธารณะและการจัดเตรียมงบประมาณเพื่อลงทุนในด้านต่างๆมากขึ้น การย้ายถิ่น การปรับตัวและการตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางของแรงงานย้ายถิ่น จึงมีความเชื่อมโยงกันและเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิจัยเชิงลึกในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีดังกล่าว ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาในประเด็นสำคัญข้างต้นนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดนโยบายวางแผนพัฒนาเมืองที่กำลังขยายตัว และการให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานย้ายถิ่นที่ตัดสินใจอยู่ในพื้นที่ถาวรเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรในจังหวัดปทุมธานีต่อไป

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาลักษณะการย้ายถิ่น การปรับตัว และปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร รวมถึงมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยไม่รวมแรงงานต่างด้าว

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการย้ายถิ่น การปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ซึ่งมีกลุ่มประชากรเป้าหมายคือ แรงงานย้ายถิ่นที่มีอายุตั้งแต่ 20-50 ปี ซึ่งมีสถานที่เกิดคนละจังหวัดกับจังหวัดปทุมธานี และอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีมาเป็นระยะเวลาเกินกว่า 1 ปีก่อนการสำรวจ ในเขตนิคมอุตสาหกรรมนวนคร อำเภอคลองหลวง เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมกระจุกตัวอยู่หนาแน่นที่สุด และจากการที่ไม่ทราบจำนวนประชากรของแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีทั้งหมดที่ชัดเจนได้ งานวิจัยนี้ จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณจากจำนวนแรงงานรวมได้เป็นจำนวนทั้งสิ้น 500 ราย โดยอาศัยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage sampling) และการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งดำเนินการภายหลังจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 25 ราย โดยกำหนดให้มีทั้งแรงงานย้ายถิ่นที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรและกลุ่มที่ไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี เพื่อสอบถามข้อมูลและเหตุผลเชิงลึกของตัวอย่างทั้งสองกลุ่มนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณอาศัยแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง และใช้แนวคำถามสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพคือการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และผ่านการทดสอบล่วงหน้า โดยผู้วิจัยได้ทดสอบ (Pre-test) แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรมบางกระสี จังหวัดปทุมธานี 30

ราย เพื่อทดสอบความเที่ยงตรงในด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษา รวมถึงโครงสร้างของแบบสอบถาม เพื่อประเมินว่า คำถามแต่ละส่วนสามารถสื่อความหมายได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเข้าใจง่าย หลังจากนั้น ได้นำมาแก้ไขข้อบกพร่องที่พบ ก่อนที่จะนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

ผู้วิจัยนำเอาข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสำรวจมาจัดระเบียบ และวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะการย้ายถิ่นและความสามารถในการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยอาศัยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด ในส่วนของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยอาศัยการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis, MCA) ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้งหมดกับตัวแปรตามคือ ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี เพื่อศึกษาว่าตัวแปรอิสระใดสามารถอธิบายการแปรผันของตัวแปรตามได้ดี และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระแต่ละตัวทั้งก่อนและหลังการควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ โดยการเปรียบเทียบค่าสัดส่วนของกลุ่มย่อยกับค่าสัดส่วนรวม โดยจำแนกออกเป็นปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยเกื้อหนุน และปัจจัยด้านการปรับตัว นอกจากนี้ จากผลงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่ มีการศึกษาการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของผู้ย้ายถิ่นในฐานะที่เป็นตัวแปรตาม ในลักษณะแยกกันศึกษา แต่ผลจากการที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม พบว่าตัวแปรอิสระที่นำมาอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามทั้งสองมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาก ผู้วิจัยจึงนำเอาวิธีวิเคราะห์การถดถอยมัลติโนเมียล โลจิสติก (multinomial logistic regression) มาทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้งหมดกับการปรับตัวในฐานะตัวแปรตามร่วมกับตัวแปรความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ในครั้งนี้ด้วย โดยจำแนกตัวแปรตามออกเป็น 4 กลุ่มย่อยคือ 1) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้น้อย และไม่มี ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร 2) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้น้อย แต่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร 3) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้มาก แต่ไม่มี ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร 4) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้มากและมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร

1.3 ผลการวิจัย สามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วนคือ ผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งสามารถสรุปการศึกษาและอภิปรายผลได้ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1.3.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม ของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

จากการสัมภาษณ์แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้รวม 500 คน ในส่วนของลักษณะทางประชากรและสังคม พบว่าแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ในครั้งนี้ มีสัดส่วนของเพศชายและหญิงใกล้เคียงกัน แรงงานย้ายถิ่นมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 28.7 ปี โดยแรงงานย้ายถิ่นเพศชายมีอายุเฉลี่ยมากกว่าเพศหญิง แรงงานย้ายถิ่นกว่าครึ่งมีสถานภาพโสด โดยแรงงานหญิงมีสัดส่วนของผู้ที่ยังไม่สมรสสูงกว่าแรงงานชาย รองมาคือ กลุ่มแรงงานที่สมรสทั้งจดทะเบียนและไม่จดทะเบียน โดยมีจำนวนบุตรเฉลี่ยเท่ากับ 1.5 คน สำหรับจำนวนสมาชิกของแรงงานย้ายถิ่นที่อยู่ด้วยกันในจังหวัดปทุมธานี พบว่า แรงงานหญิงมีขนาดครอบครัวเฉลี่ยในถิ่นปลายทางเล็กกว่าขนาดครอบครัวของแรงงานชาย (2.3 คน เปรียบเทียบกับ 2.6 คน) เพราะแรงงานหญิงใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นปลายทางเพียงลำพังมากกว่าเพศชาย ในด้านการศึกษา ในภาพรวมแรงงานย้ายถิ่นประมาณครึ่งหนึ่งสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รองมาคือสำเร็จการศึกษาสายอาชีวศึกษา ได้แก่ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และอนุปริญญา ในขณะที่มีผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป เพียงร้อยละ 12.4 เท่านั้น นอกจากนี้ มีแรงงานย้ายถิ่นไม่ถึงร้อยละ 10 สำเร็จการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษา โดยแรงงานหญิงมีสัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากกว่าแรงงานชาย ขณะที่แรงงานชายมีสัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาสายอาชีวศึกษามากกว่าแรงงานหญิง ส่วนระยะเวลาที่อาศัยในจังหวัดปทุมธานีนั้น แรงงานย้ายถิ่นกลุ่มเป้าหมายอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีมาเป็นระยะเวลาโดยเฉลี่ย 6.6 ปี โดยมีผู้ที่อาศัยอยู่มาเป็นระยะเวลานานสุดคือ 30 ปี และต่ำสุด 1 ปี โดยแรงงานชายส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีมาเป็นระยะเวลา นานกว่าแรงงานหญิง สำหรับลักษณะทางเศรษฐกิจของแรงงานย้ายถิ่น ด้านสถานภาพการทำงาน พบว่า แรงงานกว่าร้อยละ 60 เป็นลูกจ้างประจำและทำงานอยู่ในฝ่ายผลิต โดยมีอายุงานเฉลี่ยเท่ากับ 5.4 ปี และแรงงานชายมีอายุงานเฉลี่ยมากกว่าแรงงานหญิงหญิงคือ 6.4 ปี เปรียบเทียบกับ 4.6 ปี ตามลำดับ สำหรับแหล่งที่มาของรายได้แต่ละเดือนของแรงงาน ย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย เงินเดือน เงินค่าล่วงเวลา เงินค่าเช่าบ้านหรือค่าน้ำมันรถ เงินโบนัสที่นายจ้างจ่ายให้ปีละประมาณ 1-2 ครั้ง และรายได้เสริมอื่นๆ โดยแรงงานย้ายถิ่นมีรายได้รวมจากทุกแหล่งต่อเดือนประมาณ 11,000 บาท โดยแรงงานหญิงมีรายได้ต่ำกว่าแรงงานชายประมาณ 2,000 บาท และหากเรียงลำดับความสำคัญของแหล่งที่มาของรายได้แล้ว จะพบว่า เงินเดือน เป็นแหล่งที่มาของรายได้สำคัญที่สุดคือ มีค่าเฉลี่ยเดือนละ 8,782.20 บาท รองมา

คือ เงินค่าล่วงเวลา เงินโบนัส เงินค่าเดินทางหรือค่าน้ำมันรถ เงินค่าเช่าบ้าน และรายได้เสริมอื่นๆ ตามลำดับ แรงงานเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 90) ได้รับสวัสดิการรถรับส่งที่โรงงานอุตสาหกรรม จัดให้ด้วย

ลักษณะการย้ายถิ่นของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะการย้ายถิ่นของแรงงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยจำแนกออกเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงก่อนการย้ายถิ่น ช่วงย้ายถิ่น และช่วงหลังการย้ายถิ่น เมื่อพิจารณาช่วงเวลาก่อนการย้ายถิ่น พบว่า แรงงานส่วนใหญ่มีถิ่นตั้งทางอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคกลาง ตามลำดับ โดยจังหวัดถิ่นตั้งทางที่แรงงานอาศัยมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดอุดรธานี ตามลำดับ ซึ่งมีระยะทางจากจังหวัดถิ่นตั้งทางกับจังหวัดปทุมธานีเฉลี่ยเท่ากับ 458 กิโลเมตร แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ทั้งหญิงและชายไม่เคยมีประสบการณ์การย้ายถิ่นมาก่อนที่จะย้ายเข้ามาทำงานในจังหวัดปทุมธานี ส่วนแรงงานที่มีประสบการณ์การย้ายถิ่น พบว่า เคยย้ายถิ่นมาแล้วเฉลี่ยเพียง 1.4 ครั้ง โดยภูมิภาคล่าสุดก่อนย้ายเข้ามาในจังหวัดปทุมธานีที่แรงงานอาศัยอยู่และเข้าไปทำงานมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานครและจังหวัดในเขตปริมณฑล เมื่อพิจารณาจากกรอบวิเคราะห์การย้ายถิ่นของ Everett Lee (1966) พบว่า เหตุผลหลักในการย้ายถิ่นออกจากถิ่นตั้งทางของแรงงานย้ายถิ่นกว่าครึ่งคือ การมีโอกาสในการหางานทำ ในจังหวัดปทุมธานีเป็นปัจจัยเชิงดึงดูดสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น ส่วนปัจจัยผลักดันในถิ่นตั้งทางสำคัญที่สุดคือ การมีรายได้ในถิ่นตั้งทางน้อยไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต และอาชีพเดิมที่แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ทำก่อนที่จะย้ายเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีคือ เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา พนักงานบริษัท พนักงานโรงงาน และอาชีพเกษตรกรหรือรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยสำหรับอาชีพสุดท้ายของแรงงานย้ายถิ่นทั้งสองเพศต่อเดือนประมาณ 7,000 บาท

สำหรับช่วงเวลาของการย้ายถิ่นเข้ามาในจังหวัดปทุมธานี พบว่า แรงงานย้ายถิ่นจำนวนกว่าครึ่งทั้งหญิงและชายได้เดินทางเข้ามาทำงานในจังหวัดปทุมธานีโดยไม่มีผู้ชักชวน ในขณะที่แรงงานที่มีผู้ชักชวนนั้น ส่วนใหญ่ผู้ชักชวนเป็นคู่สมรสหรือญาติพี่น้องและเพื่อน โดยในช่วงที่แรงงานเดินทางเข้ามาในจังหวัดปทุมธานีนั้น แรงงานชายส่วนใหญ่จะเดินทางมาคนเดียว แต่แรงงานหญิงจะเดินทางมาด้วยกันกับคนในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และการเดินทางเข้ามาในจังหวัดปทุมธานีนี้ แรงงานส่วนใหญ่ได้รับกำลังใจจากครอบครัวเป็นอย่างดี รวมถึงแรงงานกว่าครึ่งได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทาง สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวนั้น เนื่องจากครอบครัวอยากให้อาศัยหรือทำงานอยู่ในถิ่นตั้งทาง เพราะค่าครองชีพต่ำกว่า แม้ว่ารายได้จะไม่มาก รวมทั้งจังหวัดปทุมธานีอยู่ไกลจากถิ่นตั้งทางมาก นอกจากการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในถิ่นตั้งทางดังกล่าวแล้ว แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่

ทั้งหญิงและชายยังมีเครือข่ายทางสังคมอยู่ในจังหวัดปทุมธานีด้วย โดยแรงงานครึ่งหนึ่งมีครอบครัวหรือญาติพี่น้องซึ่งมาทำงานอยู่ก่อนแล้วในจังหวัดปทุมธานี โดยเครือข่ายเหล่านี้ ส่วนใหญ่ให้ความช่วยเหลือในเรื่องของที่พักรักษาและการทำงานทำในช่วงแรกของการย้ายถิ่น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแม้เครือข่ายดังกล่าวส่วนใหญ่จะยังคงอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี แต่แรงงานย้ายถิ่นทั้งหญิงและชายกว่าร้อยละ 60 ไม่ได้พึ่งพาหรือขอรับความช่วยเหลือจากเครือข่ายอีกต่อไปแล้ว เนื่องจากมีงานทำและมีรายได้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในถิ่นปลายทางแล้ว จึงต้องการแยกออกมาอยู่เองโดยลำพัง สำหรับกลุ่มแรงงานที่ยังคงได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายนั้น ส่วนมากเป็นเรื่องการเงิน และบางส่วนยังคงได้รับความช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย

สำหรับช่วงเวลาหลังจากที่แรงงานย้ายถิ่นได้เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีแล้วนั้น แรงงานย้ายถิ่นกว่าร้อยละ 90 ทั้งหญิงและชายยังมีญาติพี่น้องหรือครอบครัวยังคงอาศัยอยู่ในบ้านเกิดซึ่งเป็นพื้นที่ต้นทาง ทำให้แรงงานเหล่านี้ยังคงมีการติดต่อกลับไปถิ่นต้นทางด้วยวิธีการเดินทางกลับไปเยี่ยมและใช้วิธีการโทรศัพท์ ตามลำดับ ส่วนผู้ที่ไม่ติดต่อกลับไปยังบ้านเกิดเลยนั้น ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลาติดต่อเพราะต้องทำงานหนักเกือบทุกวัน โดยแรงงานย้ายถิ่นทั้งชายและหญิงเกือบครึ่งหนึ่งได้ส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำเฉลี่ยแต่ละครั้งประมาณ 2,700 บาท ซึ่งการส่งเงินกลับนี้ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (กว่าร้อยละ 70) ไม่คิดที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ตามแนวคิดของ Piore และงานวิจัยของวันเพ็ญ วอกลาง (2541) ที่ว่า การส่งเงินกลับ เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มว่าจะมีการตั้งถิ่นฐานในถิ่นปลายทางหรือไม่เพราะแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของผู้ย้ายถิ่นกับครอบครัวในถิ่นต้นทาง และนอกจากนี้ข้อมูลยังได้แสดงให้เห็นว่า แรงงานย้ายถิ่นทั้งหญิงและชายกว่าร้อยละ 70 ไม่ได้ชักชวนคนในบ้านเกิดให้มาอยู่ด้วยกันในจังหวัดปทุมธานี เพราะเห็นว่าชีวิตความเป็นอยู่ที่ปทุมธานีไม่สะดวกสบาย ส่วนแรงงานที่ชักชวนคนในบ้านเกิดให้เข้ามาอยู่ด้วยกันในจังหวัดปทุมธานี (ประมาณร้อยละ 30) เนื่องจากเห็นว่า ในพื้นที่ปลายทางมีโอกาสในการทำงานสูงและมีรายได้ดี จึงชักชวนคนในบ้านเกิดประมาณ 1-2 คนให้มาทำงานและอาศัยอยู่ด้วยกันในจังหวัดปทุมธานี

สำหรับปัญหาหรืออุปสรรคการพักอาศัยในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีหลังจากที่เข้ามาอยู่นั้น พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ในการพักอาศัยและทำงานอยู่ในจังหวัดปทุมธานี สำหรับผู้ที่ระบุว่าคนมีปัญหามีอุปสรรค ส่วนมากจะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภาวะแวดล้อมและสภาพที่อยู่อาศัย ซึ่งรวมถึงปัญหาสภาพชุมชนแออัด ปัญหามลภาวะและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาน้ำท่วมขัง ค่าเช่าที่พักอาศัยมีราคาแพง และระบบคมนาคมขนส่งไม่สะดวก

ตามลำดับ ขณะที่ปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานนั้น พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานที่ตนทำอยู่ในปัจจุบัน แต่สำหรับผู้ที่ปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานส่วนมากเป็นเรื่องของปัญหารายได้หรือสวัสดิการน้อยเกินไปไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่าย นอกจากนี้มีปัญหาด้านการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน และระบบงานมีปัญหาบ่อยครั้ง มีความปลอดภัยในการทำงานต่ำ ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากนายจ้างด้านการพัฒนาทักษะในการทำงานมากที่สุด รองมาได้แก่ ต้องการมีที่อยู่อาศัยราคาถูก ได้รับสวัสดิการรักษาพยาบาลมากขึ้น อุปกรณ์รักษาความปลอดภัยในการทำงาน บริการจัดเลี้ยงอาหาร บริการรถรับส่ง บริการสถานที่เลี้ยงบุตร และแหล่งเงินกู้ ตามลำดับ เมื่อให้เปรียบเทียบชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างถิ่นต้นทางกับจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นรวม 6 ด้าน ได้แก่ รายได้ การทำงาน ความปลอดภัย สุขภาพที่อยู่อาศัย และความสัมพันธ์กับบุคคลแล้ว พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่เห็นว่า ตนมีการเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีขึ้นเฉพาะด้านรายได้และการทำงาน ในขณะที่ชีวิตความเป็นอยู่ด้านอื่นๆ ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งได้แก่ ด้านความปลอดภัย ด้านสุขภาพ ด้านที่อยู่อาศัย และด้านความสัมพันธ์กับบุคคล ตามลำดับ

หากสรุปความพอใจในการย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีโดยรวมแล้ว พบว่า แรงงานย้ายถิ่นมากกว่าร้อยละ 80 มีความพอใจในการย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี เนื่องจากมีรายได้ดีกว่าถิ่นต้นทาง มีโอกาสในการทำงานสูง และมีความสะดวกสบายในเรื่องที่พักอาศัยใกล้กับสถานที่ทำงานตามลำดับ ส่วนแรงงานย้ายถิ่นที่ไม่พอใจซึ่งมีจำนวนไม่มากนักนั้น เห็นว่า สภาพแวดล้อมในการพักอาศัยไม่ค่อยดีหรือมีปัญหาด้านมลภาวะ รวมทั้งการปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้ยาก เนื่องจากการใช้ชีวิตในถิ่นปลายทางเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ค่าครองชีพยังสูงทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายด้วย

การปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

ผู้วิจัยได้ศึกษาการปรับตัวด้านต่างๆของแรงงานย้ายถิ่น เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นในสังคมในถิ่นปลายทาง โดยกำหนดข้อคำถามและเกณฑ์สำหรับการสรุปผลการปรับตัวทั้งหมด 4 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย 1) การปรับตัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในพื้นที่ปลายทาง ประกอบด้วยคำถาม 4 ข้อ ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การรู้จักเพื่อนบ้าน การทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้าน ความสนิทสนมกับเพื่อนบ้าน และการขอคำปรึกษาจากเพื่อนบ้าน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์สำหรับสรุปผลการปรับตัวเป็น 3 ระดับคือ แรงงานที่ปรับตัวได้น้อย (0-2 คะแนน) ปรับตัวได้ปานกลาง (3-4 คะแนน) และปรับตัวได้มาก (5-7 คะแนน) 2) การปรับตัวด้านการติดต่อกับ

สถาบันต่างๆในพื้นที่ปลายทาง ประกอบด้วยคำถาม 9 ข้อ ได้แก่ การติดต่อกับหน่วยงานหรือองค์กรในถิ่นปลายทาง การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การรักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย การใช้เวลาว่างในการพักผ่อน และการมีชื่อในทะเบียนบ้าน มีเกณฑ์สรุปผลการปรับตัวคือ ปรับตัวได้น้อย (0-4 คะแนน) ปรับตัวได้ปานกลาง (5-9 คะแนน) และปรับตัวได้มาก (10-14 คะแนน) 3) การปรับตัวด้านการพัฒนาทักษะและอาชีพ ประกอบด้วยคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ การได้รับบรรจุเป็นพนักงานประจำ การได้เลื่อนตำแหน่งจากหน้าที่การงาน การได้รับเงินเดือนและสวัสดิการเพิ่มขึ้น การเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาพื้นที่ปลายทาง และการพัฒนาทักษะที่เกิดขึ้นในสถานที่ทำงาน มีเกณฑ์สรุปผลการปรับตัวคือ ปรับตัวได้น้อย (0-2 คะแนน) ปรับตัวได้ปานกลาง (3-4 คะแนน) และปรับตัวได้มาก (5-6 คะแนน) สุดท้ายคือ 4) การปรับตัวด้านรูปแบบการใช้จ่ายเงินของแรงงานย้ายถิ่น ประกอบด้วยคำถาม 4 ข้อ ได้แก่ ความเพียงพอของรายได้ การมีหนี้สิน การส่งเงินกลับบ้าน และความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย มีเกณฑ์สรุปผลการปรับตัวคือ ปรับตัวได้น้อย (0-2 คะแนน) ปรับตัวได้ปานกลาง (3-4 คะแนน) และปรับตัวได้มาก (5-7 คะแนน) และจากข้อคำถามทุกด้าน ผู้วิจัยนำมากำหนดเกณฑ์สำหรับสรุปผลการปรับตัวโดยรวมของแรงงานย้ายถิ่นคือ แรงงานที่ปรับตัวได้น้อย (0-10 คะแนน) ปรับตัวได้ปานกลาง (11-21 คะแนน) และปรับตัวได้มาก (22-34 คะแนน) ผู้วิจัยได้สรุปผลการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นทั้งในภาพรวม (แรงงานย้ายถิ่นทั้งสองเพศ) และจำแนกตามเพศของแรงงาน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการปรับตัวได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุป (ตารางที่ 14) และอภิปรายผลได้ดังนี้

ตารางที่ 14 สรุปผลระดับการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามเพศของผู้ย้ายถิ่น

การปรับตัว	เพศของผู้ย้ายถิ่น		
	หญิง (ค่าเฉลี่ย)	ชาย (ค่าเฉลี่ย)	รวม (ค่าเฉลี่ย)
ภาพรวมการปรับตัว	ปานกลาง (13.2)	ปานกลาง (14.3)	ปานกลาง (13.7)
1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในถิ่นปลายทาง			
ระดับการปรับตัว	น้อย (1.8)	น้อย (2.2)	น้อย (2.0)
2) ด้านการติดต่อกับสถาบันในถิ่นปลายทาง			
ระดับการปรับตัว	ปานกลาง (4.6)	ปานกลาง (4.9)	ปานกลาง (4.8)
3) ด้านการพัฒนาทักษะและอาชีพ			
ระดับการปรับตัว	ปานกลาง (2.9)	ปานกลาง (3.3)	ปานกลาง (3.1)
4) ด้านรูปแบบการใช้จ่ายเงิน			
ระดับการปรับตัว	ปานกลาง (3.9)	ปานกลาง (4.0)	ปานกลาง (3.9)

แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีทั้ง 500 คน ที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ โดยรวมถือว่าสามารถปรับตัวได้ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.7 คะแนน) ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่ว่า แรงงานกลุ่มเป้าหมายมีระยะเวลาอาศัยเฉลี่ยในพื้นที่ปลายทางเพียง 6.6 ปี เท่านั้น ทำให้ยังไม่สามารถปรับตัวได้มากนัก เนื่องจากกระบวนการปรับตัวมักจะต้องเป็นไปตามการพัฒนาทางสังคมที่ค่อยๆ พัฒนาไปอย่างต่อเนื่องและขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทางหรือเป็นไปตามประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้น (Piore 2008) โดยเมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ พบว่า แรงงานย้ายถิ่นทั้งสองเพศมีการปรับตัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในจังหวัดปทุมธานีน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2 คะแนน) เพราะยังคงมีความผูกพันกับถิ่นต้นทางสูง (Bogue 1959) กล่าวคือ แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.4) รู้จักเพื่อนบ้านในละแวกที่ตนเองอาศัยอยู่ แต่ส่วนใหญ่ไม่เคยทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้านเลย เพราะมีความสนิทสนมกับเพื่อนบ้านในถิ่นต้นทางมากกว่า เมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตขึ้น แรงงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69) จึงเลือกที่จะไม่ปรึกษากับเพื่อนบ้านในละแวกที่อาศัย หากจะต้องขอคำปรึกษา ส่วนมากมักเป็นเรื่องทั่วไป เช่น เรื่องปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาการทำงานหรือการเงิน ตามลำดับ ในด้านความสัมพันธ์ของแรงงานกับสถาบันต่างๆ ในถิ่นปลายทาง พบว่า แรงงานปรับตัวได้ปานกลาง ทั้งนี้เพราะแรงงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.4) ไม่เคยติดต่อกับหน่วยงานราชการในจังหวัดปทุมธานีเลย ผู้ที่เคยติดต่อกับหน่วยงานราชการส่วนมากมักเป็นการติดต่อเพื่อทำบัตรประชาชน หรือขอใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยหน่วยงานราชการที่ติดต่อกันมากที่สุดคือ ที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเทศบาล ในส่วนของการร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชนปลายทางนั้น พบว่า แรงงานกว่าครึ่งได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นเพียงบางครั้ง นอกจากนี้ แรงงานร้อยละ 80 ไม่เคยร่วมทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์เลย มีเพียงแรงงานร้อยละ 18 เท่านั้นที่ได้มีโอกาสทำเป็นบางครั้ง ซึ่งส่วนมากเป็นการร่วมทำความสะอาดชุมชนที่อาศัย ร่วมออกกำลังกาย แข่งขันกีฬา หรือการปลูกต้นไม้ สำหรับการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นนั้น พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.4) ไม่เคยเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยเลย เช่นเดียวกับกับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ที่พบว่า แรงงานเกือบทั้งหมดกว่าร้อยละ 90 ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก มีแรงงานที่เหลือเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์หรือกองทุนหมู่บ้าน และในกลุ่มที่เป็นสมาชิกมีเพียงไม่มากนักที่เคยดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมในชุมชนที่อาศัยด้วย สำหรับวิธีการรักษาตนเองยามเจ็บป่วยของแรงงาน พบว่า แรงงานส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 ใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐ หรือเอกชนที่เป็นคู่สัญญากับโรงงานที่แรงงานทำงานอยู่ ส่วนการใช้เวลาพักผ่อนยามว่างนั้น แรงงานส่วนใหญ่หลายๆครั้งจึงจะให้มีเวลาพักผ่อน โดยแรงงานกว่าครึ่งใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ในการออกไปเลือกซื้อหาข้าวของเครื่องใช้ตาม

ห้างสรรพสินค้า หรือใช้เวลาเดินเล่นพักผ่อนและสังสรรค์กับเพื่อนสวนสาธารณะในบริเวณ
 ด้านหน้านิคมอุตสาหกรรมนวนคร ส่วนประเด็นสุดท้ายในเรื่องการแจ้งย้ายทะเบียนบ้าน พบว่า
 แรงงานร้อยละ 83 ไม่ได้แจ้งย้ายทะเบียนบ้านเข้ามาในจังหวัดปทุมธานี มีเพียงร้อยละ 17 เท่านั้น ที่
 มีการแจ้งย้ายทะเบียนบ้าน ซึ่งผู้ที่แจ้งย้ายก็คือ ผู้ที่ได้ซื้อบ้านเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองหรือ
 ครอบครัวในเขตพื้นที่ปลายทาง สำหรับการปรับตัวด้านการพัฒนาทักษะและอาชีพ พบว่า แรงงาน
 ปรับตัวได้ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.1 คะแนน) กล่าวคือ แรงงานร้อยละ 70 มีสถานภาพ
 การทำงานเป็นลูกจ้างประจำ ในช่วงเวลาที่ผ่านมาระยะงานร้อยละ 61.2 ไม่เคยได้รับการเลื่อน
 ตำแหน่งงานเลย และแรงงานย้ายถิ่นร้อยละ 60.2 เห็นว่า ในอนาคตตนเองก็ยังคงจะไม่มีโอกาส
 ได้รับการเลื่อนตำแหน่ง เพราะมีวุฒิการศึกษาน้อย นอกจากนี้ ก็จะเป็นเพราะการไม่มีตำแหน่งงาน
 รองรับ และการมีกำหนดเวลาจ้างงานที่แน่นอน ทำให้ไม่มีการเลื่อนตำแหน่งงาน อย่างไรก็ตาม ในปี
 ที่ผ่านมาระยะงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76.2) ได้รับค่าจ้างและสวัสดิการเพิ่มขึ้น ในส่วนของการศึกษา
 หรือฝึกอบรมเพิ่มเติมภายหลังสำเร็จการศึกษา พบว่า แรงงานมากถึงร้อยละ 80 ไม่ได้มีการศึกษาต่อ
 มีแรงงานเพียงร้อยละ 20 เท่านั้นที่ศึกษาต่อหรือฝึกอบรมเพิ่ม โดยส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรม
 เพิ่มเติมระยะสั้นด้านทักษะฝีมือ มีแรงงานเพียงร้อยละ 31.7 เท่านั้นที่มีการศึกษาต่อในระดับ
 ปริญญาตรี นอกจากนี้ กว่าร้อยละ 60 ของแรงงานทั้งหมดยังได้รับการฝึกทักษะเพิ่มเติมจาก
 นายจ้างประมาณปีละ 1-2 ครั้ง ซึ่งเรื่องที่ทำกรฝึกอบรม ส่วนใหญ่คือความรู้ในการปฏิบัติงานและ
 ความปลอดภัยในการทำงาน การปรับตัวด้านสุดท้ายคือรูปแบบการใช้จ่ายเงิน พบว่า แรงงาน
 ปรับตัวได้ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.9 คะแนน) เนื่องจากพบว่า แรงงานกว่าครึ่งมีรายได้
 พอใช้ แต่ไม่มีเหลือเก็บออม ทั้งนี้เป็นเพราะนอกเหนือจากรายจ่ายชีวิตประจำวันในพื้นที่ปลายทาง
 แล้ว รายได้ส่วนหนึ่งได้ถูกนำไปผ่อนชำระหนี้สินที่มีอยู่กับสถาบันการเงินในแต่ละเดือน ซึ่ง
 ส่วนมากเป็นหนี้สินอันเกิดจากการผ่อนส่งสินค้าอุปโภคบริโภค โดยแรงงานส่วนใหญ่ยังคงมีการระ
 หนี้สินเฉลี่ยอยู่ทั้งหมดประมาณ 160,000 บาท นอกจากนี้ รายได้บางส่วนยังถูกส่งกลับไปยังถิ่น
 ต้นทาง ซึ่งมีแรงงานเกือบครึ่งหนึ่งที่ส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำเฉลี่ยครั้งละประมาณ 2,700 บาท
 และสุดท้ายคือ รายจ่ายด้านที่พักอาศัย ซึ่งพิจารณาได้จากลักษณะที่อยู่อาศัยของแรงงานในจังหวัด
 ปทุมธานี ที่พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78)เช่าอพาร์ทเมนท์อยู่คนเดียว นอกจากนี้ ยังรวมถึง
 แรงงานย้ายถิ่นร้อยละ 17 ที่ได้ซื้อที่อยู่อาศัยเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองหรือครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ที่มี
 การแจ้งย้ายทะเบียนบ้านเข้ามาในพื้นที่ปลายทางตามที่กล่าวมาแล้วด้วย เมื่อพิจารณาตาม
 เพศของผู้ย้ายถิ่น พบว่า แรงงานทั้งชายและหญิงสามารถปรับตัวได้ปานกลางในการอยู่อาศัย
 ในพื้นที่ปลายทางจังหวัดปทุมธานี แต่แรงงานชายสามารถปรับตัวทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้าน
 ดีกว่าแรงงานหญิงเล็กน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในอดีต (บุศรินทร์ สติธิรัตนสุนทร 2536: 118)

กล่าวคือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในจังหวัดปทุมธานี แรงงานชายส่วนใหญ่มีการร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้านเป็นบางครั้ง ซึ่งต่างจากแรงงานหญิงที่ส่วนใหญ่ไม่เคยร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้านเลย สำหรับความสัมพันธ์กับสถาบันต่างๆ ในถิ่นปลายทาง พบว่า แรงงานชายมีส่วนของผู้ที่ร่วมทำกิจกรรมสาธารณสุข ประโยชน์ ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อาศัย เคยดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมในชุมชนที่อาศัย และใช้เวลาพักผ่อนยามว่างที่มากกว่าแรงงานหญิง แต่แรงงานหญิงจะมีวิธีการรักษาตนเองยามเจ็บป่วยโดยใช้บริการที่โรงพยาบาลของรัฐหรือเอกชนที่เป็นคู่สัญญากับ โรงงานที่ทำงานอยู่มากกว่าแรงงานชาย ส่วนการปรับตัวด้านการพัฒนาทักษะและอาชีพ พบว่า แรงงานชายที่มีการศึกษาเพิ่มเติมมักเลือกที่จะพัฒนาทักษะในรูปแบบของการอบรมในระยะสั้นเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานมากกว่าแรงงานหญิง ขณะที่แรงงานหญิงมีส่วนของผู้ที่ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีมากกว่าแรงงานชาย สำหรับรูปแบบการใช้จ่ายเงิน พบว่า แรงงานทั้งหญิงและชายกว่าครึ่งมีรายได้พอใช้ แต่ไม่มีเหลือเก็บออม โดยแรงงานชายมีภาระหนี้สินเฉลี่ยมากกว่าแรงงานหญิง (200,000 บาท เปรียบเทียบกับ 120,000 บาท ตามลำดับ) ส่วนการส่งเงินกลับบ้าน พบว่า แรงงานหญิงมีส่วนของผู้ที่ส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำมากกว่าแรงงานชาย และประเด็นสุดท้ายคือ การพิจารณาลักษณะที่อยู่อาศัยปัจจุบันในจังหวัดปทุมธานี พบว่า แรงงานหญิงส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์ให้เช่าคนเดียว ในขณะที่แรงงานชายส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์ให้เช่ากับคนในครอบครัว นอกจากนี้ แรงงานชายยังมีสัดส่วนของผู้ที่ซื้อที่อยู่อาศัยเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองหรือครอบครัวมากกว่าแรงงานหญิงด้วย ซึ่งจากการปรับตัวของแรงงานหญิงและชายดังกล่าว สามารถอภิปรายผลได้ว่า การที่แรงงานย้ายถิ่นชายสามารถปรับตัวในทุกด้านได้ดีกว่าแรงงานย้ายถิ่นหญิงนั้น อาจเป็นเพราะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางมานานกว่า (Piore 2008) นอกจากนี้ แรงงานชายยังมีสัดส่วนของผู้ที่สมรสแล้วมากกว่าแรงงานหญิง ทำให้จำเป็นต้องปรับตัวมากกว่า (ช่อฉัตร โรจน์ดำรงฤทธิ์ 2533) เนื่องจากสถานภาพสมรสมีผลต่อประเภทการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมปลายทาง โดยผู้ที่สมรสแล้วส่วนใหญ่ต้องใช้ชีวิตและติดต่อทำกิจกรรมต่างๆ กับบุคคลในถิ่นปลายทางมาก มีการพูดคุยกับเพื่อนบ้านหรือติดต่อกับองค์กรต่างๆ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น การเลือกที่อยู่อาศัยสำหรับครอบครัวในพื้นที่ปลายทาง เป็นต้น จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมในพื้นที่ปลายทางมากกว่าคนโสด ซึ่งจะเห็นได้จากการที่แรงงานชายมีการทำกิจกรรมในด้านต่างๆ มากกว่าแรงงานหญิงตามที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากนี้ แรงงานชายยังมีรายได้มากกว่า จึงเกิดความมั่นคงและเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวได้ดี และมีแนวโน้มใช้จ่ายเงินในพื้นที่ปลายทางซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรได้ เช่น การนำไปใช้ซื้อที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทาง

เนื่องจากที่อยู่อาศัยมีราคาสูง ผู้ที่ตัดสินใจเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย จึงต้องเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย และเป็นผู้ซึ่งสามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจได้ดี (โสภณ พรโชคชัย 2528)

ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

จากการสัมภาษณ์แรงงานย้ายถิ่น 500 คน เกี่ยวกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีช่วง 15 ปีข้างหน้า พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.8) ไม่คิดที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี โดยส่วนมากต้องการที่จะย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม ซึ่งอภิปรายผลได้ว่า เนื่องจากผลการปรับตัวของแรงงานข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แรงงานยังสามารถปรับตัวได้ไม่มากนัก โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลในถิ่นปลายทาง ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่ยังมีความสนิทสนมกับบุคคลในถิ่นต้นทางเดิมมากกว่าและมีการติดต่อกับถิ่นต้นทางบ่อยครั้ง สะท้อนให้เห็นว่า แรงงานยังคงมีความผูกพันกับบุคคลในถิ่นต้นทางสูง นอกจากนี้ ยังเห็นได้จากการที่แรงงานส่วนใหญ่มีการส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำ ซึ่งแสดงว่า ยังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทางได้ (ยุทธฉนัย สีดาหาล้า 2540) และยังคงมีความผูกพันกับครอบครัวในถิ่นต้นทางสูง ดังนั้น โอกาสที่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางจึงมีน้อย (Bogue 1959)

สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่มีความตั้งใจอยู่อย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีในช่วง 15 ปีข้างหน้า (ร้อยละ 21.2) นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้ซื้อที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองหรือครอบครัวแล้ว โดยในกลุ่มนี้ แรงงานย้ายถิ่นชายมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีมากกว่าแรงงานหญิง (ร้อยละ 23.6 เปรียบเทียบกับร้อยละ 19.3 ตามลำดับ) ซึ่งอภิปรายผลได้ว่า นอกจากเป็นเพราะแรงงานชายสามารถปรับตัวได้ดีกว่าแรงงานหญิงตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะแรงงานชายมีสัดส่วนของผู้ที่ซื้อที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทางมากกว่าแรงงานหญิงด้วย เนื่องจากการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทรัพย์สินคงทนถาวรและมีราคาแพงนั้น เป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกก่อนข้างชัดเจนว่า ผู้ซื้อต้องมีการตัดสินใจแล้วว่าจะใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่นั้นเป็นระยะเวลานาน และไม่ต้องการย้ายออกจากชุมชนนั้น (โสภณ พรโชคชัย 2528) ดังนั้น การที่ผู้ย้ายถิ่นเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย หรือตัดสินใจซื้อที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทางก็ดี ย่อมแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรได้

ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลหรือด้านภูมิหลัง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยเกี่ยวพัน และปัจจัยการปรับตัว กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การ

จำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis หรือ MCA) ซึ่งก่อนการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ทดสอบความสัมพันธ์พหุเชิงเส้น (multicollinearity) ของตัวแปรอิสระทั้งหมด ผลการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดมีความสัมพันธ์สูงเกิน 0.75 (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2537) โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ตัวแปรอิสระทั้งหมด 14 ตัวแปร โดยจำแนกได้ดังนี้ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และขนาดครอบครัว 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การศึกษา อาชีพเดิม และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 3) ปัจจัยเกี่ยวพัน ได้แก่ ประสบการณ์การย้ายถิ่น ระยะทาง การสนับสนุนของครอบครัวในถิ่นต้นทาง เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทาง ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง และการติดต่อกับถิ่นต้นทาง 4) ปัจจัยด้านการปรับตัว โดยมีการวัดการปรับตัวรวม 4 ด้านคือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในพื้นที่ปลายทาง ด้านการติดต่อกับสถาบันต่างๆในพื้นที่ปลายทาง ด้านการพัฒนาทักษะและอาชีพ และด้านรูปแบบการใช้เงินของแรงงานย้ายถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม ทั้งก่อนและหลังการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ในรูปของสมการวิเคราะห์การจำแนกพหุ ดังนี้

สมการไม่ปรับ หมายถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระดับ 2 ตัวแปร

สมการปรับ 1 หมายถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล หรือปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือปัจจัยเกี่ยวพัน กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของ แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระการปรับตัว

สมการปรับ 2 หมายถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล หรือปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือปัจจัยเกี่ยวพัน กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของ แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆที่อยู่ภายใต้ปัจจัยเดียวกัน

สมการปรับ 3 หมายถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล หรือปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือปัจจัยเกี่ยวพัน กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของ แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆภายใต้ปัจจัยเดียวกัน และตัวแปรผันร่วมซึ่งได้แก่ ตัวแปรการปรับตัว

สมการปรับ 4 หมายถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยเกี่ยวพัน และปัจจัยการปรับตัว กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของ แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆทุกตัว

ผลการวิเคราะห์ พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี มี สัดส่วนของผู้ที่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี (Grand Mean) ร้อยละ 21.2 โดยตัวแปรอิสระทุกตัวทั้งที่เป็นตัวแปรภายใต้ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยเกี่ยวพัน และตัวแปรการปรับตัว สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ได้เท่ากับร้อยละ 15.7 (ค่า R^2 ของสมการปรับ 4) ตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส และขนาดครอบครัว สามารถอธิบายความแปรผันของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ของแรงงานย้ายถิ่นได้ร้อยละ 5.3 (ค่า R^2 ของสมการปรับ 2) ในขณะที่ตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปรการศึกษา อาชีพเดิม และรายได้ของแรงงานย้ายถิ่น สามารถอธิบายความแปรผันของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ของแรงงานย้ายถิ่นได้ร้อยละ 4.5 (ค่า R^2 ของสมการปรับ 2) ส่วนตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยเกี่ยวพัน ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปรประสบการณ์การย้ายถิ่น ระยะทาง การสนับสนุนของครอบครัวในถิ่นต้นทาง เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทาง ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง และการติดต่อกับถิ่นต้นทางของแรงงานย้ายถิ่น สามารถอธิบายความแปรผันของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ของแรงงานย้ายถิ่นได้ร้อยละ 6.8 (ค่า R^2 ของสมการปรับ 2) และตัวแปรการปรับตัว สามารถอธิบายความแปรผันของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ของแรงงานย้ายถิ่นได้ร้อยละ 3.6 (ค่า η^2 ของสมการไม่ปรับ) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยเกี่ยวพันสามารถทำนายความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นได้ดีที่สุด รองมาคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และตัวแปรการปรับตัว ตามลำดับ

เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัว กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร (ค่า beta ของสมการปรับ 4) พบว่า จากตัวแปรอิสระทั้งหมด 14 ตัว มีตัวแปรอิสระจำนวน 4 ตัว ที่สามารถทำนายความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่น ภายหลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆแล้ว ได้แก่ ตัวแปรขนาดครอบครัว สามารถทำนายความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นได้ดีที่สุด รองลงมาคือ ตัวแปรการปรับตัว ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง และอายุของแรงงานย้ายถิ่น ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 15) ซึ่งสามารถสรุปและอภิปรายผลในแต่ละตัวแปรได้ ดังต่อไปนี้

ขนาดครอบครัว

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีกับขนาดครอบครัวหรือจำนวนสมาชิกในครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทาง

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ ทุกตัว พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดครอบครัวยกกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี มีทิศทางในทางบวกตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีที่มีจำนวนสมาชิกครอบครัวยกในจังหวัดปทุมธานีมากกว่า มีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี มากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มีจำนวนสมาชิกครอบครัวยกในจังหวัดปทุมธานีน้อยกว่า และขนาดครอบครัวยกมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า การมีจำนวนสมาชิกในพื้นที่ปลายทางมาก อาจเป็นเพราะสมาชิกมีความพอใจที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางจึงมีการย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางกันมากขึ้น หรือการย้ายถิ่นเข้ามาของแรงงานอาจเป็นการย้ายเข้ามาทั้งหมดของสมาชิกทุกคนในครอบครัวยกแล้ว จึงไม่มีเหตุผลในการย้ายกลับไปยังถิ่นต้นทางหรือมีความยากลำบากที่จะย้ายไปยังพื้นที่อื่น ๆ เป็นต้น เนื่องจากแรงงานย้ายถิ่นที่มีขนาดครอบครัวยก หรือมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวยกเข้ามาอาศัยมากในถิ่นปลายทางนั้น สมาชิกในครอบครัวยกบางคนอาจใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทาง จนเกิดความผูกพันกับพื้นที่และไม่คิดต้องการที่จะย้ายออกไปจากพื้นที่ ซึ่งย่อมเป็นอุปสรรคและเกิดความยากลำบากหากต้องการย้ายออกไปจากพื้นที่ ในขณะที่แรงงานย้ายถิ่นที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวยกน้อย การคิดต่อหรือทำกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ปลายทางอาจมีน้อยกว่าและมีความผูกพันกับพื้นที่น้อย ซึ่งการมีจำนวนสมาชิกน้อยทำให้การตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นออกจากพื้นที่ จึงมักกระทำได้ง่ายกว่า

การปรับตัว

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีกับตัวแปรการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการปรับตัวกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี มีทิศทางในทางบวก กล่าวคือ ผู้ย้ายถิ่นที่มีคะแนนการปรับตัวมาก มีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี มากกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีคะแนนการปรับตัวน้อย และคะแนนการปรับตัวมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้เป็นไปตามข้อเท็จจริงที่ว่า การที่แรงงานย้ายถิ่นต้องเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางที่ไม่คุ้นเคยนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมใหม่ ส่งผลให้เกิดสภาวะความกดดัน อันเนื่องมาจากการที่ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมตามสภาพแวดล้อมใหม่ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางได้อย่างเป็นปกติสุข (Tirasawat 1977) ซึ่งถ้าหากแรงงานต้องประสบกับปัญหาการปรับตัวทางด้านต่างๆ เช่น การทำงาน เพื่อนบ้าน รายได้และหนี้สิน เป็นต้น ก็อาจก่อให้เกิด ความเครียดจนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานและสังคมโดยรวมได้ และส่งผลให้แรงงานบางส่วนอาจต้องย้ายถิ่น

ออกไปยังพื้นที่อื่นที่คิดว่าเหมาะสมกับตัวเอง หรือย้ายถิ่นกลับไปยังถิ่นต้นทางเดิม ในขณะเดียวกัน แรงงานย้ายถิ่นที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้ ก็จะยังคงใช้ชีวิตอยู่ต่อไปในพื้นที่นั้นๆ จนกระทั่งส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อพื้นที่ และส่งผลต่อการตัดสินใจที่จะไม่ย้ายออกไปจากพื้นที่ที่ปลายทางได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการปรับตัวจนนำไปสู่การตั้งถิ่นฐาน (settlement process) ของ Piore (2008: 60-65) และงานวิจัยในอดีต (วันเพ็ญ วอกลาง 2541)

ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีกับ ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทางของแรงงานย้ายถิ่น เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทางกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรใน จังหวัดปทุมธานี มีทิศทางในทางบวกตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีนานกว่า มีสัดส่วน ของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี มากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาอาศัยใน จังหวัดปทุมธานีสั้นกว่า และระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทางมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจ ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับงานวิจัยในอดีต (วันเพ็ญ วอกลาง 2541) ทั้งนี้เป็นไปตามข้อเท็จจริงที่ว่า การอาศัยอยู่ในพื้นที่ใดก็ตามมาเป็นระยะเวลานาน ย่อมเกิดความคุ้นเคยและความผูกพันกับพื้นที่นั้นจนไม่คิดที่จะตัดสินใจย้ายออกไป ซึ่งมักมีความ เกี่ยวพันเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความสามารถในการปรับตัวของแรงงานด้วย

อายุ

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอายุของแรงงานย้ายถิ่นกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่าง ถาวร เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับความตั้งใจ ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร มีทิศทางตรงกันข้าม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานย้าย ถิ่นที่ทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีที่มีอายุน้อยกว่า มีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้ง ถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี มากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มีอายุมากกว่า และตัวแปรอายุมี ความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยอาจเป็นไปได้ว่า ผู้ที่มีอายุ มากมักจะเคยชินและผูกพันกับการใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวในสถานที่ใดเป็นเวลานานๆกว่า ส่วนผู้ที่ มีอายุน้อยมักชอบผจญภัยและแสวงหาความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ๆจากภายนอก นอกจากนี้ ยังอาจเป็นเพราะแรงงานที่ยังมีอายุน้อยได้เห็น โอกาสที่จะได้มีความก้าวหน้าในอาชีพการงานใน พื้นที่ปลายทาง จึงอาจมีความคาดหวังที่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางมากกว่าแรงงานที่มีอายุ มากกว่า ดังนั้น แรงงานย้ายถิ่นที่มีอายุมากจึงน่าจะยังคงมีความผูกพันกับถิ่นต้นทางค่อนข้างสูง

กว่าผู้มีอายุน้อย เช่นนี้ ผู้ที่มีอายุมากกว่าจึงน่าจะมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางน้อยกว่า ผู้ที่มีอายุน้อยกว่า

สำหรับผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในระดับ 2 ตัวแปรว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างแท้จริงหรือไม่ โดยนำเอาการปรับตัวเข้ามาเป็นตัวแปรควบคุมนั้น พบว่า ภายหลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรการปรับตัวแล้ว ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ สถานภาพสมรส รายได้ และระยะทาง โดยความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระดังกล่าวกับตัวแปรตามไม่ใช่ความสัมพันธ์ที่แท้จริง แต่เป็นไปโดยผ่านตัวแปรการปรับตัว สำหรับตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์อย่างแท้จริงกับตัวแปรตามและมีความสัมพันธ์ผ่านตัวแปรการปรับตัวด้วย ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง

นอกจากการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลของตัวแปรอิสระต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นในฐานะตัวแปรตามข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมโดยมีการปรับเปลี่ยนนำเอา “ตัวแปรการปรับตัว” มาศึกษาเพิ่มเติมในฐานะตัวแปรตามร่วมกับตัวแปรตาม ในครั้งนี้ กล่าวคือ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลของตัวแปรอิสระอื่นๆทั้งหมดต่อ “การปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร” ของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีด้วย เนื่องจากผลการวิจัยในอดีตพบว่า ปัจจัยที่กำหนดตัวแปรตามทั้งสองเกือบจะเป็นปัจจัยกลุ่มเดียวกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติม โดยนำเอาตัวแปรทั้งสองเข้ามาศึกษาพร้อมกันในฐานะตัวแปรตามในงานวิจัยครั้งนี้ โดยปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลหรือด้านภูมิหลัง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยเกี่ยวพันกับการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยมัลติโนเมียลโลจิสติก (multinomial logistic regression) โดยในการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้จำแนกแรงงานย้ายถิ่นได้เป็น 4 กลุ่มอันประกอบด้วย

- 1) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้น้อยและไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร
 - 2) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้น้อย แต่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร
 - 3) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้มาก แต่ไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร
 - 4) แรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้มากและมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร
- ทั้งนี้กำหนดให้กลุ่มที่ 4) เป็นกลุ่มอ้างอิง (reference category)

ตารางที่ 15 สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น
ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี โดยวิธีการวิเคราะห์จำแนกหมู่

ตัวแปรอิสระ	ทิศทาง ตามสมมุติฐาน	นัยสำคัญ ทางสถิติ	อันดับอธิบาย การแปรผัน
1. เพศ	/		
2. อายุ	X	**	4
3. สถานภาพสมรส	/		
4. ขนาดครอบครัว	/	**	1
5. ประสบการณ์ย้ายถิ่น	/		
6. ภูมิลาเนาเดิม (ระยะทางระหว่าง ถิ่นตั้งถิ่นฐานกับถิ่นปลายทาง)	/		
7. การศึกษา	X		
8. อาชีพเดิม	X		
9. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	/		
10. การสนับสนุนของครอบครัว ในถิ่นตั้งถิ่นฐาน	X		
11. เครือข่ายทางสังคมในถิ่น ปลายทาง	X		
12. ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่น ปลายทาง	/	**	3
13. การติดต่อกับถิ่นตั้งถิ่นฐาน	X		
14. การปรับตัว	/	**	2
R^2		.157	

/ มีทิศทางเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

x มีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

1-4 อันดับของการอธิบายการแปรผันต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น

ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความผันแปรของการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรได้ร้อยละ 31 (Pseudo R^2 (Nagelkerke) = .310) และให้ค่าความถูกต้องสูงสุดในการจำแนกกลุ่ม (Percent Correction) เท่ากับร้อยละ 55.6 เมื่อพิจารณาความเหมาะสมของแบบจำลอง (goodness-of-fit) ของการวิเคราะห์จาก Pearson Chi-Square แล้วพบว่า ค่าที่ได้เท่ากับ 1520.288 (Sig. = .125) ซึ่งค่า Sig. มากกว่า 0.05 แสดงว่า แบบจำลองที่น่าจะมีความเหมาะสมคือ ไม่มีความแตกต่างกับข้อมูลเชิงประจักษ์และอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระรวม 4 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรอายุ สถานภาพสมรส และรายได้ มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และตัวแปรระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในถิ่นปลายทาง มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยอายุเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในทางบวก ส่วนสถานภาพสมรส รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในถิ่นปลายทาง มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในทางลบ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ โดยสามารถสรุปและอภิปรายผลในแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ในกลุ่มของแรงงานย้ายถิ่นที่สามารถปรับตัวได้น้อยและไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานย้ายถิ่นที่ปรับตัวได้มากและมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรนั้น พบว่า มีตัวแปรอิสระ 3 ตัว ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ สถานภาพสมรส รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง กล่าวคือ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ปรับตัวได้มากและมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี แรงงานย้ายถิ่นที่สมรสแล้ว (ทั้งจดทะเบียนและไม่จดทะเบียน) จะมีโอกาสที่จะปรับตัวได้น้อยและไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี น้อยกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มีสถานภาพโสด ม่าย หย่า หรือแยกกันอยู่กับคู่สมรส ทั้งนี้เป็นเพราะ บุคคลที่สมรสแล้ว จะมีคู่สมรสสนับสนุนการใช้ชีวิตซึ่งกันและกันทำให้สามารถปรับตัวได้ง่าย รวมถึงอาจมีความต้องการสร้างครอบครัวใหม่ที่เป็นอิสระแยกออกมาจากครอบครัวเดิมในถิ่นต้นทาง ซึ่งการทำงานและอาศัยอยู่ในสังคมปลายทางเป็นเวลานานจะทำให้เกิดความเคยชินและผูกพันในการใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นปลายทาง จนนำไปสู่การตัดสินใจสร้างครอบครัวใหม่ในถิ่นปลายทางอย่างถาวรได้ นอกจากนี้ ถ้าแรงงานย้ายถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น ก็จะมีโอกาสที่จะปรับตัวได้น้อยและไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีลดลง เนื่องจากผู้มีรายได้สูงมักไม่ค่อยประสบปัญหาด้านการเงิน จึงสามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจได้ดี นอกจากนี้ ผู้มีรายได้สูงมักเปิดเผยและเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากกว่าผู้มีรายได้ต่ำ จึงมีโอกาสสูงที่จะเกิดความผูกพันเชิงพื้นที่และมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่าง

ถาวรในพื้นที่ปลายทางได้ และหากแรงงานย้ายถิ่นมีระยะเวลาอาศัยในจังหวัดปทุมธานีเพิ่มขึ้น ก็จะมีโอกาสที่จะปรับตัวได้น้อยและไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีลดลง เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในอดีต (วันเพ็ญ วอกกลาง 2541) ที่พบว่า ตัวแปรนี้เป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการอธิบายพฤติกรรมการตั้งถิ่นฐานของแรงงานย้ายถิ่นตามแนวคิดกระบวนการตั้งถิ่นฐานของ Piore (2008) ที่ว่า กระบวนการตั้งถิ่นฐานของแรงงานย้ายถิ่นเป็นไปตามการพัฒนาทางสังคมที่ค่อยๆ พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้ย้ายถิ่นจะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในด้านต่างๆ โดยขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่อยู่อาศัยที่เพิ่มมากขึ้นในถิ่นปลายทาง นอกจากนั้นแล้ว ตัวแปรนี้ยังเป็นตัวแปรอิสระเพียงตัวเดียวที่มีผลต่อกลุ่มแรงงานที่ปรับตัวได้น้อย แต่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร รวมถึงเป็นตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งที่มีผลต่อกลุ่มแรงงานที่ปรับตัวได้มาก แต่ไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในถิ่นปลายทาง นอกเหนือจากตัวแปรอายุคือ หากแรงงานย้ายถิ่นมีอายุเพิ่มขึ้น ก็จะมีโอกาสที่จะปรับตัวได้มาก แต่ไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่มียู่มากมักจะเคยชินและผูกพันกับการใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวในสถานที่ใดเป็นเวลานานกว่าผู้ที่มีอายุน้อยซึ่งชอบผจญภัยและแสวงหาความรู้จากภายนอก ผู้ที่มีอายุมากที่ย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่ปลายทางจึงยังคงมีความผูกพันกับถิ่นที่ต้นทางค่อนข้างสูง ทำให้โอกาสในการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางมีน้อยกว่าผู้ที่มีอายุน้อย

1.3.2 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง 25 ราย ซึ่งประกอบด้วยแรงงานย้ายถิ่นหญิง 15 ราย และแรงงานย้ายถิ่นชาย 10 ราย นำมาสังเคราะห์ สรุป และนำเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวมของกระบวนการและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น (การตัดสินใจ/ ปัญหาอุปสรรค) และการปรับตัวของแรงงานตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนการย้ายถิ่น การปรับตัวในช่วงแรกหลังการย้ายถิ่นและในปัจจุบัน จนกระทั่งการตัดสินใจที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งสามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

ในช่วงเวลาก่อนการย้ายถิ่น แรงงานส่วนใหญ่ตัดสินใจย้ายถิ่น เพราะโอกาสที่จะได้ทำงานต่ำและการมีรายได้น้อยในถิ่นต้นทางเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นออกเนื่องจากพื้นที่ต้นทางส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเหมือนกับในเขตเมือง และแรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอนและขาดความมั่นคงทางรายได้ เช่น เกษตรกรรม และงานรับจ้างทั่วไป เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีแรงงานบางส่วนที่ย้ายมาจากพื้นที่ซึ่งมีความเจริญสูงกว่าพื้นที่ปลายทางในปัจจุบันเช่น กรุงเทพมหานคร ที่ซึ่งมีค่าครองชีพสูงด้วย แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แม้ว่าจะไม่สูงนักแต่ก็มีคุณสมบัติเพียงพอสำหรับการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดปทุมธานี ยกเว้นพนักงานในฝ่ายสำนักงานซึ่งจะต้อง

สำเร็จการศึกษาในระดับสูง เช่น ปริญญาตรีขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาในสายวิชาชีพ เพราะงานส่วนใหญ่ต้องอาศัยทักษะหรือความรู้เฉพาะด้าน เช่น ฝ่ายบัญชีและการเงิน เป็นต้น สำหรับการตัดสินใจเลือกมาทำงานในจังหวัดปทุมธานีนั้น เพราะมีปัจจัยดึงดูดสำคัญคือ พื้นที่นี้เป็นแหล่งที่มีโอกาสสูงในการทำงาน เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตนิคมอุตสาหกรรมนวนคร การเข้ามาของแรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่เกิดขึ้นเนื่องจากการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทำงานจากเพื่อนที่เคยรู้จักในถิ่นต้นทาง ซึ่งช่วยลดอุปสรรคแทรกกลางและช่วยในการตัดสินใจเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีง่ายขึ้น นอกจากนี้ มีแรงงานย้ายถิ่นบางรายเข้ามาทำงานผ่านทางนายหน้าจัดหางานด้วย ซึ่งทำให้แรงงานย้ายถิ่นต้องมีค่าใช้จ่ายให้กับนายหน้าจัดหางานเหล่านี้เมื่อได้งานทำแล้วด้วย

สำหรับในช่วงเวลาขณะที่มีการย้ายถิ่น แรงงานย้ายถิ่นที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมาก่อน มักมีปัญหาหรืออุปสรรคในช่วงการย้ายถิ่นเข้ามาในถิ่นปลายทาง มากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่เคยมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่น ทั้งนี้เพราะแรงงานย้ายถิ่นที่เคยย้ายถิ่นมาก่อนสามารถนำเอาประสบการณ์เดิมมาปรับใช้เพื่อลดอุปสรรคในช่วงการเดินทางเข้ามาในถิ่นปลายทางได้ เช่น การติดต่อหาที่พักอาศัยในช่วงแรกหลังการย้ายถิ่นเข้า แรงงานย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์ส่วนใหญ่จะทราบในเรื่องของเงินมัดจำค่าที่พักและได้มีการเตรียมค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มาด้วย ในขณะที่ผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่นมาก่อนมักไม่ได้เตรียมตัวในเรื่องดังกล่าวมาและมีจำนวนเงินสำหรับการใช้จ่ายจำกัด อย่างไรก็ตาม อุปสรรคดังกล่าวก็มักได้รับการแก้ไขจากครอบครัวในถิ่นต้นทางคือ การส่งเงินค่ามัดจำที่ที่พักเข้ามาให้ ซึ่งสิ่งนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แรงงานย้ายถิ่นมีความผูกพันกับถิ่นต้นทางมาก นอกจากนี้ เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทางก่อนที่แรงงานย้ายถิ่นจะย้ายเข้ามาทำงานในจังหวัดปทุมธานีนั้น ส่วนใหญ่เป็นเพื่อนฝูงหรือไม่ก็เป็นญาติพี่น้อง จะคอยให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานย้ายถิ่นเกือบทุกด้าน ตั้งแต่ช่วยติดต่อในการสมัครงาน ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน เช่น ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางให้ รวมถึงการอำนวยความสะดวกในการเดินทางในช่วงย้ายถิ่นคือ การไปรอรับแรงงานย้ายถิ่นที่สถานีขนส่งโดยสาร รวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย ดังนั้นการมีเครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทางของแรงงานย้ายถิ่นสามารถช่วยลดปัญหาหรืออุปสรรคในช่วงของการย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่ปลายทางลงได้มาก อย่างไรก็ตาม เมื่อแรงงานย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางจนสามารถปรับตัวได้แล้ว ก็มักจะย้ายออกไปหาที่พักอาศัยอยู่ เพราะต้องการความเป็นอิสระส่วนตัวเอง ซึ่งโดยมากจะเกิดขึ้นกับแรงงานที่พัวพันกับเครือข่ายที่เป็นญาติพี่น้อง ในขณะที่แรงงานย้ายถิ่นที่มีเครือข่ายเป็นเพื่อน ส่วนใหญ่มักจะยังคงอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลาที่ยาวนานกว่า ยกเว้นผู้ที่แต่งงานมีครอบครัว จึงต้องการแยกตัวออกมาใช้ชีวิตกับครอบครัวของตนเอง

ในระยะแรกภายหลังการย้ายถิ่น แรงงานจะมีการปรับตัวทั้งในแง่ของการทำงานหรือการแสวงหารายได้ และการใช้ชีวิตอยู่ในจังหวัดปทุมธานี กล่าวคือ ในด้านการทำงาน แรงงานจะได้รับการว่าจ้างเป็นพนักงานชั่วคราวก่อน และมีระยะเวลาทดลองงานประมาณ 120 วัน หรือ 4 เดือน หลังจากนั้นโรงงานจึงจะพิจารณาบรรจุเป็นพนักงานประจำ โดยพิจารณาจากผลงานในช่วงทดลองงาน หรือโรงงานบางแห่งใช้วิธีการสอบบรรจุเข้าเป็นพนักงานประจำ ซึ่งสถานภาพการเป็นพนักงานประจำของแรงงานจะมีอยู่ 2 ประเภทคือ พนักงานประจำที่มีกำหนดเวลาตามสัญญาจ้างกับพนักงานประจำที่ไม่ระบุกำหนดเวลาจ้างไว้ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความมั่นคงในหน้าที่การงานที่แตกต่างกัน โดยพนักงานประจำที่ทำสัญญาแบบที่ไม่ระบุกำหนดเวลาจ้างไว้ จะมีความเสี่ยงน้อยกว่า เพราะไม่ต้องกังวลกับการสิ้นสุดของสัญญาจ้างที่จะมีผลทำให้สถานภาพการเป็นพนักงานของโรงงานต้องยุติลง ในขณะที่พนักงานที่มีกำหนดเวลาตามสัญญาจ้าง เช่น โรงงานบางแห่งกำหนดเวลาจ้างไว้ 5 ปี ก็จะมีความเสี่ยงที่อาจไม่ได้รับการต่อสัญญาจ้างต่อไปเมื่อกำหนดเวลาตามสัญญาจ้างดังกล่าวสิ้นสุดลง อย่างไรก็ตาม แรงงานที่มีกำหนดเวลาตามสัญญาจ้างดังกล่าวนี้อีกยังมีความเสี่ยงที่จะไม่ได้รับการต่อสัญญาจ้างน้อยกว่าแรงงานที่เข้ามาทำงาน โดยผ่านบริษัทจัดหาคนงาน (outsourcing) ซึ่งมักเป็นการจ้างงานระยะสั้น หากเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ แรงงานเหล่านี้มักจะเป็นแรงงานกลุ่มแรกๆที่ไม่ได้รับการว่าจ้างต่อเมื่อครบอายุสัญญาจ้าง นอกจากนี้ สถานภาพการทำงานดังกล่าว ยังส่งผลต่อโอกาสความก้าวหน้าในการทำงานด้วย โดยพนักงานส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในโรงงาน โดยผ่านจากบริษัทจัดหาคนงาน ที่มีการระบุช่วงเวลาการจ้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการจ้างงานระยะสั้นมีแนวโน้มที่จะไม่ได้รับโอกาสในการเลื่อนตำแหน่งงาน ซึ่งการปรับตัวของแรงงานเหล่านี้คือ การเขียนใบสมัครงานใหม่ และสมัครงานเองโดยตรง เมื่อโรงงานเปิดรับหรือไม่ก็ย้ายไปทำงานที่โรงงานอื่น เมื่อมีประสบการณ์การทำงานมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมแรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการปรับเลื่อนตำแหน่งงาน เนื่องจากมีคุณวุฒิการศึกษาไม่เพียงพอตามเกณฑ์ที่โรงงานกำหนด โดยหากเป็นหัวหน้างานในสายการผลิต จะต้องเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสายวิชาชีพ เช่น ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ส่วนในตำแหน่งงานสูงกว่านี้ จะต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป สำหรับพนักงานฝ่ายสำนักงาน จะพบว่า แรงงานส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในสายวิชาชีพ หรือระดับปริญญาตรีขึ้นไปอยู่แล้ว เนื่องจากเป็นเกณฑ์การรับสมัครพนักงานตั้งแต่แรกเริ่มเข้ามาทำงาน จึงมีโอกาสมากกว่าที่จะได้รับการปรับตำแหน่งงานมากกว่า สำหรับวิธีการปรับตำแหน่งงานนั้น มีทั้งการสอบและประเมินจากผลการทำงานในอดีตประกอบกัน สำหรับปัญหาและการปรับตัวในการทำงานระยะแรก มักเกิดขึ้นกับแรงงานย้ายถิ่นที่เคยทำอาชีพเดิมเป็นเกษตรกรมาก่อน หรือแรงงานที่เคยมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมาก่อน เพราะไม่เคยชินกับระบบการทำงานที่ในแต่ละช่วงเวลามี

การกำหนดเวลาทำงานที่แน่นอน แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง แรงงานเหล่านี้จึงค่อยๆสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบการทำงาน of โรงงานอุตสาหกรรมได้ ส่วนการปรับตัวด้านวิธีการทำงานนั้น แรงงานจะได้รับการฝึกอบรมจากนายจ้างเกี่ยวกับขั้นตอนการทำงานเบื้องต้น รวมถึงสิทธิประโยชน์ต่างๆที่จะได้รับจากการทำงาน และโรงงานบางแห่งมีโครงการ on the job training แรงงานจึงมักไม่ประสบปัญหามากนักในด้านวิธีการทำงาน สำหรับการปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานนั้น แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงาน เนื่องจากกฎระเบียบของโรงงานอุตสาหกรรมที่เข้มงวด และงานที่ทำส่วนใหญ่ทำให้แรงงานไม่มีเวลาในการพูดคุยกันมากนัก เพราะจะเป็นต้นเหตุให้มีโอกาสเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงานได้ง่าย และพนักงานจะต้องถูกหักค่าความเสียหายจากเงินค่าจ้าง เมื่อพิจารณาในประเด็นเรื่องรายได้ พบว่า รายได้หลักของแรงงานมีที่มาจาก 2 ทางคือ เงินเดือนและค่าล่วงเวลา โดยส่วนใหญ่เงินเดือนของแรงงานที่ได้รับจะมีสัดส่วนน้อยกว่าค่าล่วงเวลา ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน ทำให้แรงงานย้ายถิ่นต้องปรับตัวโดยการทำงานล่วงเวลาให้มากขึ้นสำหรับสวัสดิการที่แรงงานได้รับ ส่วนใหญ่คือ สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลและบริการรถรับส่ง โดยแรงงานย้ายถิ่นทั้งหมดมีบัตรประกันสังคมทุกคน (ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายกำหนดไว้) รวมถึงโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งได้มีการทำสัญญาไว้กับโรงพยาบาลเพิ่มเติมด้วย ทำให้แรงงานย้ายถิ่นไม่ค่อยประสบปัญหามากนักยามเจ็บป่วยและในการเดินทางมาทำงาน นอกจากนี้แรงงานบางรายยังได้รับสวัสดิการจากโรงงานด้านบริการจัดหาอาหารราคาถูกกว่าภายนอก และบางแห่งมีการจัดหาข้าว (เปล่า) ให้เป็นบริการเพื่อแรงงานไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งความช่วยเหลือในลักษณะดังกล่าวช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นปรับตัวในการใช้ชีวิตในถิ่นปลายทางได้มากขึ้น เพราะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตในถิ่นปลายทางได้ในระดับหนึ่ง สำหรับการปรับตัวในการใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นปลายทางในช่วงแรกนั้น แรงงานย้ายถิ่นที่เดินทางมาคนเดียวลำพัง การใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันจะหมดไปกับการทำงานหนัก เนื่องจากต้องทำงานล่วงเวลาเกือบทุกวัน เพื่อให้มีรายได้เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่าย ทั้งในเรื่องค่าใช้จ่ายด้านที่พักอาศัยและการส่งเงินกลับบ้านบ้างเป็นบางครั้ง ดังนั้น แรงงานย้ายถิ่นจึงใช้เวลาส่วนใหญ่สำหรับการนอนหลับพักผ่อนภายในสถานที่พัก เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในวันถัดไป ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยรู้จักกับบุคคลอื่นในละแวกที่พักอาศัยมากนักและไม่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมอื่นใดในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ซึ่งต่างกับแรงงานย้ายถิ่นที่มีเครือข่ายทางสังคมอยู่ในถิ่นปลายทาง ที่มักมีโอกาสในการทำกิจกรรมต่างๆในถิ่นปลายทางมากกว่า เช่น การได้ออกไปพักผ่อนตามห้างสรรพสินค้ากับเพื่อนหรือญาติพี่น้องที่อาศัยด้วยกันในถิ่นปลายทาง เป็นต้น รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นผ่านทางเครือข่าย เช่นนี้ เครือข่ายในถิ่นปลายทางที่แต่ละคนมีในช่วง

ของการย้ายถิ่นในระยะแรกเริ่ม จึงช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมในถิ่นปลายทางได้ง่ายขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานย้ายถิ่นที่เดินทางมาโดยลำพังและไม่รู้จักใครเลย สำหรับในเรื่องที่พักอาศัย ซึ่งเป็นปัญหาหลักในช่วงย้ายถิ่นนั้น แรงงานย้ายถิ่นจะปรับตัวโดยการอาศัยอยู่รวมกันหลายคน เพื่อช่วยกันออกค่าใช้จ่าย ทำให้สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ลงได้มาก ปัญหาสำคัญประการหนึ่งในช่วงแรกคือ รายได้ไม่เพียงพอ เนื่องจากเงินเดือนน้อยและถูกจำกัดในเรื่องของการทำงานล่วงเวลา โดยเฉพาะในโรงงานขนาดเล็ก แรงงานเหล่านี้ยังไม่สามารถกู้ยืมเงินบุคคลอื่นได้ เนื่องจากยังไม่มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นในถิ่นปลายทาง รวมถึงนายจ้างส่วนใหญ่ยังไม่มีสวัสดิการเงินกู้ให้แก่นักงาน เช่นนี้ แรงงานจะปรับตัวโดยขอยืมเงินจากเพื่อนร่วมงาน เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตเพื่อให้สามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางต่อไปได้ แต่เมื่อระยะเวลาอาศัยในพื้นที่ปลายทางนานขึ้น แรงงานย้ายถิ่นก็จะใช้วิธีการพึ่งพาสถาบันการเงินมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการกู้หนี้ยืมสินดังกล่าว จะทำให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้นในช่วงแรก แต่มีแรงงานย้ายถิ่นบางส่วนได้มีการก่อหนี้สินมากเกินไป จากการที่ขาดความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตจนไม่สอดคล้องกับรายได้ที่ได้รับ ทำให้กลายเป็นหนี้สินพอกพูน เพราะต้องกู้เงินมากขึ้น เพื่อนำมาชำระหนี้สินเดิมที่มีอยู่ จนท้ายที่สุดต้องขอเจรจาประนอมหนี้กับสถาบันการเงินก็มี ในช่วงแรกแรงงานกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดไม่ได้ส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวในถิ่นต้นทางเลย เพราะแม้จะทำงานล่วงเวลาแล้ว ก็ยังไม่มีเงินออมเพียงพอที่จะส่งเงินกลับไปยังถิ่นต้นทาง เนื่องจากฐานเงินเดือนที่นำมาคำนวณค่าล่วงเวลาค่อนข้างต่ำ (เท่ากับค่าแรงขั้นต่ำ หรือมากกว่าเล็กน้อย) นอกจากนี้ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ก็ถือเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งสำหรับการใช้ชีวิตของแรงงานย้ายถิ่นในช่วงแรก ซึ่งยังขาดความรอบคอบระมัดระวัง หรือขาดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในพื้นที่ปลายทาง

หลังจากแรงงานย้ายถิ่นอาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางมาได้ระยะเวลาหนึ่ง แรงงานย้ายถิ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวในด้านต่างๆมากขึ้น ในด้านการทำงาน แรงงานจะมีการพัฒนาทักษะการทำงานมากขึ้น ซึ่งมีทั้งที่นายจ้างให้โอกาสและตัวแรงงานพัฒนาตนเองเพื่อโอกาสในการเลื่อนตำแหน่งและความมั่นคงทางหน้าที่การงานในอนาคต โดยในส่วนของนายจ้าง แรงงานย้ายถิ่นจะได้รับการฝึกฝนจากฝ่ายนายจ้างเป็นประจำทุกปี ตามข้อบังคับของกระทรวงแรงงานเช่น ความรู้ด้านการปฏิบัติงานและเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน สำหรับการศึกษาเพิ่มเติมของแรงงานเองมักเป็นเรื่องของการอบรมในระยะสั้นตามความจำเป็นในงานที่ตนเองทำ เช่น การอบรมด้านภาษาต่างประเทศ หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เป็นต้น ในส่วนของเงินค่าใช้จ่ายทางการศึกษานั้น พบว่ามาจากสองแหล่งด้วยกัน กล่าวคือ ในการศึกษาต่อในภาคที่เป็นทางการเช่นในระดับมหาวิทยาลัยนั้น แรงงานย้ายถิ่นจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ในกรณีเช่นว่านี้ แรงงานย้ายถิ่น

ส่วนใหญ่ จึงมักเป็นผู้ที่ทำงานมาเป็นระยะเวลาหนึ่งและเป็นผู้ที่มีเงินเหลือเพียงพอ ส่วนหลักสูตรระยะสั้น นายจ้างมักเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ตลอดหลักสูตร แต่ส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรที่นายจ้างเห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อการทำงานมากกว่าที่จะให้แรงงานเป็นผู้เลือกเอง ในด้านการใช้ชีวิต แม้ว่าแรงงานจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ตาม ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน และการทำกิจกรรมในชุมชนที่คนอาศัยก็ยังคงมีน้อยมาก แรงงานส่วนใหญ่ไม่รู้จักกับเพื่อนบ้านในละแวกที่อาศัย เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยเป็นหอพักให้เช่า บุคคลส่วนใหญ่ที่แรงงานย้ายถิ่นรู้จักมักจะเป็นเพื่อนที่พักอาศัยอยู่ด้วยกันเท่านั้น และส่วนมากเป็นเพื่อนที่เดินทางมาทำงานด้วยกันจากถิ่นต้นทาง หรือไม่ก็เป็นเพื่อนร่วมงานในโรงงานเดียวกัน ยกเว้นแรงงานที่อาศัยอยู่นอกเขตนิคมอุตสาหกรรมนวนคร เช่น ผู้ที่ซื้อที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ซึ่งส่วนมากเป็นหมู่บ้านจัดสรรก็จะรู้จักกับเพื่อนบ้านในละแวกที่อาศัยในถิ่นปลายทาง ในวันหยุดหรือนอกเวลาทำงานจึงมีโอกาสได้ทำความรู้จักและทำกิจกรรมยามว่างร่วมกับเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกันนั้น แรงงานย้ายถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางไม่นาน มักจะสนิทสนมกับเพื่อนในถิ่นต้นทางมากกว่า เนื่องจากระยะเวลาของความสัมพันธ์ยาวนาน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ก็จะมีความสัมพันธ์คุ้นเคยกับเพื่อนบ้านในถิ่นปลายทางมากขึ้น จนทิศทางความสัมพันธ์เปลี่ยนไปสนิทสนมกับเพื่อนในถิ่นปลายทางมากกว่า เนื่องจากเมื่อระยะเวลาผ่านไป แรงงานย้ายถิ่นบางส่วนจะติดต่อกับถิ่นต้นทางน้อยลงอย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดปัญหาขึ้น แรงงานย้ายถิ่นมักไม่ขอคำปรึกษากับเพื่อนบ้านที่รู้จักในถิ่นปลายทาง แต่จะติดต่อกลับไปยังถิ่นต้นทางเพื่อขอคำปรึกษามากกว่า ยกเว้นคำปรึกษาในเรื่องต่างๆไป เช่น เรื่องความสะอาดของที่อยู่อาศัย และการตกแต่งบ้าน เป็นต้น แรงงานย้ายถิ่นไม่สมัครใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมในชุมชน ยกเว้นในส่วนกิจกรรมของโรงงานอุตสาหกรรมที่ตนทำงานร่วมจัดขึ้นกับชุมชน อาทิ การปลูกต้นไม้ การแข่งขันกีฬาภายในชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะแรงงานส่วนใหญ่จะทำงานล่วงเวลากันเกือบทุกวัน มีเวลาพักผ่อนน้อย ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น โดยหากมีเวลาว่างในการพักผ่อน แรงงานย้ายถิ่นมักจะเลือกพักผ่อนอยู่ภายในนิคมอุตสาหกรรม หรือสังสรรค์กับเพื่อนที่สวนสาธารณะภายในบริเวณด้านหน้านิคมอุตสาหกรรม เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากสถานที่พักและมีสินค้าวางจำหน่ายในราคาไม่แพงนัก ทำให้แรงงานส่วนใหญ่มีโอกาสได้ทำความรู้จักและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นมากขึ้น ซึ่งแรงงานบางรายมีความสนิทสนมจนถึงขั้นสมรสกัน นอกจากนี้ เมื่อเวลาผ่านไป แรงงานย้ายถิ่นจะมีการติดต่อกับสถาบันต่างๆ ในถิ่นปลายทางมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นการติดต่อกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงิน เพื่อนำไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคไว้ใช้ในถิ่นปลายทาง เช่น โทรศัพท์ และเครื่องเล่นวิทยุ เป็นต้น รวมถึงการส่งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆกลับไปให้ครอบครัวในถิ่นต้นทาง ส่วนการติดต่อกับหน่วยงานราชการนั้น แรงงานย้ายถิ่นแทบจะไม่เคยติดต่อกับหน่วยงานราชการเลย ยกเว้น

การติดต่อเพื่อขอออกบัตรประชาชนใหม่ หรือการไปใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าซึ่งที่ว่า การอำเภอ สำหรับองค์กรในถิ่นปลายทางที่แรงงานย้ายถิ่นเคยไปติดต่อมากที่สุดคือ การไปรักษาตนเองยามเจ็บป่วยที่โรงพยาบาลภาครัฐตามสิทธิประกันสังคม ในด้านความผูกพันกับถิ่นต้นทาง พบว่า แรงงานยังคงมีญาติพี่น้องหรือครอบครัวอาศัยอยู่ในถิ่นต้นทาง และส่วนใหญ่แรงงานยังคงมีการติดต่อกับถิ่นต้นทางหรือภูมิลำเนาเดิมเป็นประจำผ่านโทรศัพท์มือถือ ซึ่งกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่า วิธีการติดต่อกับครอบครัวในถิ่นต้นทางปัจจุบัน มีความแตกต่างไปจากในอดีตมาก ที่การติดต่อกลับไปยังถิ่นต้นทางส่วนใหญ่ใช้วิธีการเขียนจดหมายกลับไปให้ครอบครัวในถิ่นต้นทาง ซึ่งใช้ระยะเวลานานกว่า เช่นนี้ จึงมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นให้มีความแตกต่างกันไปจากอดีตด้วย โดยพัฒนาการติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วมากขึ้น จะส่งผลให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวใช้ชีวิตในถิ่นปลายทางได้ง่ายขึ้น และยังมีผลต่อความผูกพันกับถิ่นต้นทางให้ยังคงมีอยู่ แม้ว่าการเดินทางกลับไปเยี่ยมถิ่นต้นทางหรือบ้านเกิดของแรงงานย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นเฉพาะในช่วงวันหยุดชดเชยตามเทศกาลสำคัญ โดยส่วนใหญ่จะทำงานล่วงเวลา เพราะได้รับค่าจ้างสูงกว่าปกติ นอกจากนี้ แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีการส่งเงินกลับไปยังบ้านเกิดมากขึ้น หลังจากทำงานได้สักระยะหนึ่ง เพราะสามารถปรับตัวได้คือ มีเงินเหลือพอหลังจากใช้จ่ายในชีวิตประจำวันในพื้นที่ปลายทางแล้ว โดยเงินที่แรงงานย้ายถิ่นส่งกลับไป ส่วนมากจะนำไปชำระหนี้ในถิ่นต้นทาง นำไปซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย หรือนำไปลงทุนสร้างอาชีพในถิ่นต้นทาง โดยแรงงานย้ายถิ่นไม่ได้ชักชวนคนในถิ่นต้นทางให้เข้ามาทำงานด้วยกัน เนื่องจากเห็นว่า เป็นงานที่หนักและเงินเดือนไม่มาก หากต้องการรายได้ที่สูงขึ้นจะต้องขยันทำงานล่วงเวลา ทำให้เกิดความเครียดและมีเวลาพักผ่อนน้อย แรงงานย้ายถิ่นมองว่า หากถิ่นต้นทางมีโอกาสดีที่คิดว่า ทั้งเรื่องรายได้และโอกาสในการหางานทำ ก็ต้องการที่จะให้คนในครอบครัว หรือญาติพี่น้องทำงานอยู่ในถิ่นต้นทางมากกว่า ยกเว้นแรงงานย้ายถิ่นบางรายที่มีความตั้งใจจะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี ต้องการที่จะให้ครอบครัวทั้งหมดในถิ่นต้นทางย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยกันในจังหวัดปทุมธานี เพราะได้ซื้อที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองแล้ว ทั้งนี้การชักชวนคนในถิ่นต้นทางส่วนใหญ่ก็คือ ชักชวนบุตรหลานให้เข้ามาศึกษาต่อ เนื่องจากแรงงานย้ายถิ่นมองว่า จังหวัดปทุมธานี อยู่ในเขตปริมณฑลใกล้กับกรุงเทพมหานคร เป็นแหล่งที่มีสถานที่ตั้งของโรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาอื่นๆเป็นจำนวนมาก มีสาขาวิชาหลากหลายให้สามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัดหรือตอบสนองความต้องการมากกว่าการศึกษาต่อในถิ่นต้นทาง ที่มีความจำกัดทั้งปริมาณผู้เข้าศึกษาและบางแห่งไม่มีการเปิดสาขาวิชาที่ต้องการจะศึกษา นอกจากนี้ แรงงานย้ายถิ่นบางรายยังมองไปถึงเรื่องคุณภาพทางการศึกษาว่ามีความแตกต่างกัน โดยเห็นว่า การเข้ามาศึกษาต่อในถิ่นปลายทางจะมีคุณภาพที่ดีกว่า รวมถึงโอกาสในการหางานทำในอนาคตด้วย จากการที่แรงงานย้าย

ถึนมองว่า ถึนค้ันทางยัคงมีโอกาศในค้ันต่าง ๆ น้อยน้เอง จึงทำให้แรงงานย้ายถึนส่วใหญ่มีความพอใจในกาการทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในจ้งหวัดปทุมธานี โดยให้เหตุผลสำคัญคือ การมีรายได้และความมั่นคงในหน้าทีการงานที่ค้ิดว่าถึนค้ันทาง แต่ก้ีต้องการความช่วยเหลือจากนายจ้งหรือภาครฐในค้ันการขยายช้วมองการงานล่วเวลาที่ม้น้อยลงในปัจจุบัน สวัสดิการเงินกู้คอกเบี้ยค้่า รวมถึงการสนับสนุนค้่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นด้วย การปรับปรุงสภาพแวดล้อมรอบที่พ้กอาศัย หรือความสะดวกสบายของห้องพ้กอาศัย เป็นค้ัน

การที่แรงงานสามารถปรับตัวในค้ันต่าง ๆ ได้เมื่อระยะเวลาผ่านไปข้างค้ัน รวมถึงการที่แรงงานเล็งเห็นถึงโอกาศทางรายได้และความมั่นคงในหน้าทีการงานในจ้งหวัดปทุมธานี ได้ส่งผลให้แรงงานบางส่วมีความตั้งใจที่จะตั้งถึนฐานอย่างถาวรในจ้งหวัดปทุมธานี โดยเห็นได้จากการตัดสินใจซื้อที่อยู่อาศัยเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองในจ้งหวัดปทุมธานี ส่วแรงงานย้ายถึนที่ต้องการอยู่เพียงช้วคราว ส่วใหญ่เป็นแรงงานย้ายถึนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ หรือปรับตัวได้น้อยในถึนปลายทาง หรือไม่ก้ีเป็นเพราะคนยัคงมีความผูกพันกับครอบครัวในถึนค้ันทางสูง จึงต้องการจะย้ายถึนถึนค้ันทางเดิม หรือ ไม่ก้ีเลือกที่จะย้ายออกไปทำงานในพื้นที่อื่น ๆ นอกจากนี้ ความตั้งใจที่จะตั้งถึนฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถึนน้ัน ยัอาจพิจารณาได้จากกาที่แรงงานส่งเงินกลับไปยังถึนค้ันทางได้ เช่น แรงงานย้ายถึนที่มีการส่งเงินกลับน้อย บางส่วเป็นเพราะนำเงินไปเป็นค้่าใช้จ่ายผ่อนชำระค้่าที่อยู่อาศัยในถึนปลายทางที่ตนเองหรือคู่สมรสได้ซื้อเอาไว้แล้ว ในขณะที่แรงงานย้ายถึนซึ่งตั้งใจจะกลับไปใช้ชีวิตอยู่ในถึนค้ันทางมีการส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำ เพื่อให้ครอบครัวทำการค้่าขายเพื่อไว้คอกตนเองกลับไปอยู่บ้านเกิด เป็นค้ัน

1.3.3 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาในภาพรวม

การวิจัยครั้งนี้ ค้่าเนนการคควัดดูประสงค้หลัก 2 ประการคือ เพื่อศึกษาการปรับตัวของแรงงานย้ายถึน ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จ้งหวัดปทุมธานี และปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถึนฐานอย่างถาวรของแรงงานกลุ่มนี้ในเขตพื้นที่ปลายทาง โดยมีตัวแปรที่นำมาศึกษา รวมทั้งสิ้น 14 ตัวแปร จำเนกออกเป็น 4 ค้ัน กล่าวคือ 1) ปัจจัยส่วบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และขนาดครอบครัว 2) ปัจจัยค้ันเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การศึกษา อาชีพเดิม และรายได้ 3) ปัจจัยเกือหนุน ได้แก่ ประสบการณ์การย้ายถึน ระยะทาง การสนับสนุนจากครอบครัวในถึนค้ันทาง เครือข่ายทางสังคมในถึนปลายทาง ระยะเวลาที่อาศัยในถึนปลายทาง และการติดต่อกับถึนค้ันทาง 4) ปัจจัยค้ันการปรับตัว โดยมีการให้คะแนนความสามารถในการปรับตัวของแรงงานย้ายถึนรวม 4 ค้ัน ได้แก่ ค้ันความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในพื้นที่ปลายทาง ค้ันการติดต่อกับสถาบันต่าง ๆ ในพื้นที่ปลายทาง ค้ันการพัฒนาทักษะและอาชีพ และค้ันรูปแบบการใช้จ่ายเงินของแรงงานย้ายถึน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า มีตัวแปรอิสระสำคัญเพียง 4 ตัวเท่านั้น ที่มีผลต่อ

ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรเหล่านี้ประกอบด้วย ขนาดครอบครัว เป็นตัวแปรที่สามารถทำนายความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นได้ดีที่สุด รองลงมาคือ ตัวแปรการปรับตัว ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง และอายุของแรงงานย้ายถิ่น ตามลำดับ ซึ่งสามารถอภิปรายผลในภาพรวมได้ว่า กระแสการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เขตเมืองยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเหตุผลหลักในการตัดสินใจย้ายถิ่นยังคง มาจากเหตุผลในเรื่องเศรษฐกิจคือ โอกาสในการหางานทำและความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่ตัดสินใจย้ายถิ่น เพราะ โอกาสในถิ่นต้นทางที่จะได้ทำงานมีค่อนข้างต่ำส่งผลให้มีรายได้น้อยเป็นแรงผลักดันสำคัญให้บุคคลไม่น้อยเกิดการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นออก เนื่องจากพื้นที่ต้นทางส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเหมือนกับในเขตเมือง ส่วนการตัดสินใจเลือกมาทำงานในจังหวัดปทุมธานีนั้น ก็เพราะมีปัจจัยเชิงคุณลักษณะคือ พื้นที่นี้เป็นแหล่งที่โอกาสในการทำงานมีสูง เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตนิคมอุตสาหกรรมนวนคร ทำให้การย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่เขตเมืองจึงยังคงมีอยู่ แรงงานซึ่งส่วนใหญ่มีเครือข่ายในถิ่นปลายทาง ได้แก่ กลุ่มสมรส ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ก่อนหน้าแล้ว จึงตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในจังหวัดปทุมธานีทำให้จำนวนสมาชิกครอบครัวในพื้นที่ปลายทางเพิ่มมากขึ้น ซึ่งขนาดครอบครัวที่เพิ่มขึ้นนี้เอง ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีในการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะความพอใจต่อโอกาสการมีงานทำและรายได้ในพื้นที่ปลายทาง จึงไม่คิดที่จะตัดสินใจย้ายออกไป หรือการย้ายถิ่นเข้ามาของแรงงานอาจเป็นการย้ายเข้ามาทั้งหมดของสมาชิกทุกคนในครอบครัวแล้ว จึงไม่มีเหตุผลในการย้ายกลับไปยังถิ่นต้นทางอีก และการขยับขยายออกไปยังพื้นที่อื่นยังทำได้ยาก เนื่องจากมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ สมาชิกในครอบครัวบางคนอาจเคยชินในการใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทาง จนเกิดความผูกพันและไม่คิดต้องการที่จะย้ายออกไปจากพื้นที่ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีในลำดับถัดมาคือ การปรับตัว ซึ่งแรงงานย้ายถิ่นที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้ ก็ยังคงพอใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ต่อไปในพื้นที่ปลายทางต่อไป และส่งผลต่อความตั้งใจที่จะอยู่อย่างถาวรหรือการตัดสินใจที่จะไม่ย้ายออกไปจากพื้นที่ปลายทางได้ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ในการศึกษารุ่นนี้พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ปรับตัวได้ไม่มาก (อยู่ในระดับปานกลาง) และแรงงานส่วนใหญ่มีปัญหาการปรับตัวในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในถิ่นปลายทาง เนื่องจากส่วนใหญ่ต้องทำงานหนักล่วงเวลาทุกวัน ทำให้ไม่มีโอกาสได้พบปะและทำความรู้จักกับบุคคลอื่นรวมถึงเพื่อนร่วมงานในถิ่นปลายทางมากนัก นอกจากนี้ แรงงานยังเป็นผู้ที่ มีการศึกษาน้อยและไม่มี การศึกษาต่อเพิ่มเติมภายหลังจากที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในจังหวัดปทุมธานี ทำให้ปรับตัวได้ไม่มาก

และส่งผลต่อความมั่นคงในหน้าที่การงานและรายได้ในอนาคต กล่าวคือ ทำให้แรงงานไม่มีโอกาสที่จะได้รับการเพิ่มรายได้และการเลื่อนตำแหน่งงานที่สูงขึ้น ทำให้แรงงานส่วนใหญ่ยังคงมีรายได้น้อยและไม่มีเงินออมสำหรับอนาคต ทำให้แรงงานส่วนใหญ่อาจคิดว่าการจะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในเขตพื้นที่ปลายทางน่าจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากกว่าการย้ายกลับไปยังถิ่นต้นทาง อย่างไรก็ตามพบว่าระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทางที่ยาวนานขึ้น เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญที่ทำให้แรงงานย้ายถิ่นบางส่วนยังคงตัดสินใจที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางต่อไปด้วย เนื่องจากการอาศัยในถิ่นปลายทางมานาน ได้ทำให้แรงงานย้ายถิ่นมีความคุ้นเคยหรือเคยชินกับการใช้ชีวิตในสถานที่ในพื้นที่ปลายทางจนอาจเกิดความผูกพันกับพื้นที่นั้นจนไม่คิดที่จะตัดสินใจย้ายออกไปในช่วง 15 ปีข้างหน้า สำหรับปัจจัยสุดท้ายที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางคือตัวแปรอายุ โดยแรงงานย้ายถิ่นที่ยังมีอายุน้อยอาจมองเห็นโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพการงานในพื้นที่ปลายทางมากกว่าแรงงานที่มีอายุมาก จึงมีความคาดหวังที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางสูงกว่าผู้ที่มีอายุมาก

นอกจากนี้ เมื่อผู้วิจัยได้นำเอาตัวแปรการปรับตัวเข้ามาพิจารณาพร้อมกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีแล้ว พบว่า สถานภาพสมรสและรายได้ เป็นปัจจัยที่เพิ่มเติมเข้ามาทำให้แรงงานย้ายถิ่นมีโอกาสที่จะปรับตัวได้มากและมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางได้ เนื่องจากบุคคลที่สมรสแล้ว จะมีคู่สมรสสนับสนุนการใช้ชีวิตซึ่งกันและกันทำให้สามารถปรับตัวได้ง่าย รวมถึงอาจมีความต้องการสร้างครอบครัวใหม่ที่เป็นอิสระแยกออกมาจากครอบครัวเดิมในถิ่นต้นทาง ซึ่งการทำงานและอาศัยอยู่ในสังคมปลายทางเป็นเวลานานจะทำให้เกิดความเคยชินและผูกพันในการใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นปลายทาง จนนำไปสู่การตัดสินใจสร้างครอบครัวใหม่ในถิ่นปลายทางอย่างถาวรได้ เช่นเดียวกับการมีรายได้สูงจะช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจในถิ่นปลายทางได้ดี นอกจากนี้ ผู้ที่รายได้สูงมักจะไม่ต้องประสบปัญหาด้านการเงิน จึงส่งผลให้มีสุขภาพจิตที่ดี ทำให้สามารถปรับตัวทางสังคมได้ดีและมีโอกาสตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางได้

หากกล่าวโดยรวมแล้ว แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี โดยส่วนมากต้องการที่จะย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม เนื่องจากปรับตัวได้ไม่มากนัก โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลในถิ่นปลายทาง แรงงานส่วนใหญ่ยังมีความสนิทสนมกับบุคคลในถิ่นต้นทางเดิมมากกว่า มีการติดต่อกับถิ่นต้นทางบ่อยครั้งและส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำ สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีมีน้อย ในขณะที่แรงงานย้ายถิ่นที่มีความตั้งใจอยู่อย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีในช่วง 15 ปีข้างหน้า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้ซื้อที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองหรือครอบครัวเอาไว้แล้ว เนื่องจากการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็น

ทรัพย์สินคงทนถาวรและมีราคาแพงนั้น เป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกก่อนข้างชัดเจนว่า ผู้ซื้อต้องมีการตัดสินใจแล้วว่าจะใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่นั้นเป็นระยะเวลานาน และไม่ต้องการย้ายออกจากชุมชนนั้น อันแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีเป็นการถาวรได้

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการย้ายถิ่น การปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ซึ่งสามารถนำผลที่ได้มาเป็นประโยชน์เชิงนโยบายของผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป ดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ประการแรก: การย้ายถิ่นมายังเขตเมืองยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีความพยายามจากภาครัฐในการพัฒนาพื้นที่หลักในแต่ละภูมิภาค เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาไปยังพื้นที่ชนบทโดยรอบก็ตาม แต่ก็ดูเหมือนว่าจะยังไม่สามารถลดปริมาณการย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมือง ดังเช่นสถานการณ์การย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปทุมธานีได้ แสดงว่าพื้นที่ในเขตชนบทบางส่วนยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาในระดับที่จะสร้างโอกาสการมีงานทำและความมั่นคงทางรายได้ให้กับแรงงาน ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่แรงงานใช้ตัดสินใจย้ายออกจากถิ่นต้นทาง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรพิจารณาให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ห่างไกลให้มีความทัดเทียมกับพื้นที่เขตเมือง เพื่อสร้างโอกาสการมีงานทำให้กับแรงงาน ซึ่งจะช่วยเหลือลดกระแสการย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่เขตเมืองใหญ่ลงได้ เพราะ โดยปกติแล้วหากโอกาสการมีงานทำและการสร้างรายได้มีสูงขึ้นในเขตพื้นที่ชนบท คนส่วนใหญ่อาจจะไม่ต้องการย้ายถิ่นออกจากพื้นที่อันเป็นบ้านเกิดที่มีครอบครัวดั้งเดิมอาศัยอยู่ นอกจากนี้ ภาครัฐควรมีนโยบายที่จะมุ่งเน้นสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาแรงงานย้ายถิ่นให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อเป็นฐานกำลังแรงงานสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงทำให้ตัวแรงงานเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่เขตชนบทดังกล่าวด้วย

นอกจากนี้ โดยที่คาดว่าในอนาคต เมื่อประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น ก็อาจจะคาดหมายได้ว่า จะมีพื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนเป็นเขตอุตสาหกรรมที่ก่อตั้งขึ้นในลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “นิคมอุตสาหกรรม” มากขึ้น (เช่น นวนคร แหลมฉบัง มาบตาพุด เป็นต้น) ซึ่งผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามาเป็นแรงงานในนิคมอุตสาหกรรมเหล่านี้ น่าจะมีคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม โดยรวมแตกต่างจากผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เมืองเป็นแรงงานทั่วไป ดังนั้น ภาครัฐอาจจำเป็นต้องมีแผนนโยบายที่ชัดเจนในการบริหารจัดการดูแลการเกิดขึ้น

และความเป็นไปของนิคมอุตสาหกรรม เพื่อให้เป็นแหล่งสร้างรายได้และส่งผลกระทบในเชิงบวก ต่อกลุ่มแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่นี้ รวมทั้งอาจต้องมีแผนนโยบายในการช่วยสร้าง เสริม พัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับแรงงานกลุ่มนี้เป็นการเฉพาะจากการดูแลแรงงานย้ายถิ่น จากชนบทเข้าสู่เมืองโดยทั่วไป

ประการที่สอง: เนื่องจากคาดว่ากระแสการย้ายถิ่นจะยังคงมีอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานย้ายถิ่น จะช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิต ในพื้นที่ปลายทางได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผลการศึกษาพบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่สำเร็จ การศึกษาไม่สูงนักคือจบเพียงระดับชั้นมัธยมศึกษา และมักมีปัญหาการปรับตัวด้านความสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นในถิ่นปลายทางคือ ไม่ค่อยรู้จักกับบุคคลอื่นในถิ่นปลายทางทำให้มีการปรับตัวได้ยาก ซึ่งต่างจากผู้ที่มีการศึกษาสูงที่มักสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ทำให้ ปรับตัวได้ง่ายกว่า ดังนั้น การมีผู้ให้คำแนะนำให้ความรู้หรือข้อมูลข่าวสารในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะ โดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐหรือนายจ้าง จะช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวใช้ชีวิตใน ถิ่นปลายทางได้ง่ายขึ้น

ประการที่สาม: จากผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีความตั้งใจ ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในถิ่นปลายทาง การย้ายถิ่นออกไปของแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่น กลับไปยังถิ่นต้นทางเดิมหรือย้ายไปยังพื้นที่ปลายทางอื่นก็ตาม ย่อมส่งผลในด้านต่างๆ ต่อพื้นที่ที่ แรงงานเข้าไปทำงานและอาศัยอยู่นั้น ดังนั้น การทำให้แรงงานย้ายถิ่นเป็นตัวแทนของการ เปลี่ยนแปลง (Agent of change) ที่ดี ย่อมทำให้พื้นที่ซึ่งแรงงานย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยอยู่มีการพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นด้วย ภาครัฐจึงมีโครงการส่งเสริมการพัฒนาทักษะและอาชีพ ให้แก่แรงงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการ on the job training หรือการฝึกอบรมทักษะต่างๆ รวมทั้งหาโอกาสให้มีการศึกษาหาความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานเพิ่มเติมระหว่างที่อาศัยอยู่ ในถิ่นปลายทางปัจจุบัน เป็นต้น จะช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นมีการพัฒนาตนเองมากขึ้น และเป็นผู้นำ แห่งการเปลี่ยนแปลงที่ดีไปสู่พื้นที่อื่นๆต่อไป

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ประการแรก: ควรศึกษาการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของแรงงานย้ายถิ่นในพื้นที่ อื่นๆ เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของแรงงานย้ายถิ่นว่ามี ความแตกต่างกันหรือไม่ รวมถึงทราบแนวโน้มการตั้งถิ่นฐานในภาพรวมว่า แท้จริงแรงงานย้ายถิ่น ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางเพียงชั่วคราวหรือถาวร ซึ่งจะเป็นประ โยชน์ ต่อการกำหนดนโยบายของภาครัฐได้อย่างเหมาะสมมากขึ้นในอนาคต

ประการที่สอง: ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นเรื่องการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า การศึกษาในประเด็นดังกล่าวภายในประเทศในช่วงที่ผ่านมาไม่มากนักและยังขาดความต่อเนื่อง อาทิ ในเรื่องของการปรับตัว ตัวชี้วัดต่างๆที่ใช้ในการวัดระดับการปรับตัวนั้น มีความแตกต่างกันไปตามฐานความคิดของผู้วิจัยในงานวิจัยในแต่ละครั้ง ทำให้ไม่มีความชัดเจนถึงวิธีการวัดและสรุปผลในเรื่องการปรับตัว เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้ ดังนั้น หากมีการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จะเป็นการช่วยพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านนี้ให้มีความเหมาะสมทั้งในเชิงวิชาการและประโยชน์เชิงนโยบายของผู้ที่เกี่ยวข้องมากขึ้นในอนาคต

ประการที่สาม: ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกในแรงงานย้ายถิ่นแต่ละกลุ่มอายุ เนื่องจากผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า อายุมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในถิ่นปลายทาง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการกำหนดรูปแบบในการให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานย้ายถิ่น รวมถึงการวางแผนรองรับการขยายตัวของประชากรในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากโครงสร้างประชากรในแต่ละวัยมีลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และความสามารถในการปรับตัวที่แตกต่างกัน

ประการที่สี่: ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกในส่วนของกลุ่มผู้ที่ไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร เนื่องจากผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า แรงงานกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่ไม่มีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทาง เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนการขยายตัวของประชากรในพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ประการที่ห้า: ควรมีการศึกษาเฉพาะเจาะจงไปยังกลุ่มแรงงานบางกลุ่มในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการปรับตัว ความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน หรือในประเด็นอื่นๆ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้พบว่ามีกลุ่มแรงงานบางกลุ่มที่น่าสนใจที่จะศึกษา เช่น แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มซึ่งมีการจ้างงานในลักษณะ outsourcing เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานในลักษณะดังกล่าวนี้มีปริมาณเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตัวแรงงานคือ แรงงานเหล่านี้มักถูกจำกัดสิทธิและสวัสดิการในด้านต่างๆจากโรงงาน รวมถึงมีความเสี่ยงที่จะถูกเลิกจ้างก่อนหากโรงงานได้รับผลกระทบในการดำเนินงานจนต้องมีการลดจำนวนคนงาน ซึ่งอาจทำให้การปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทาง รวมถึงคุณภาพชีวิตของแรงงานในกลุ่มนี้มีความแตกต่างไปจากแรงงานทั่วไป ที่มีการจ้างโดยตรงจากโรงงานดังเช่นที่เคยปฏิบัติกันมา